

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

SOL 066

Höstterminen 2005

Om Gud vill får jag stanna

– en studie av hur nyanlända asylsökande upplever det mottagande de fått i Sverige.

Författare: Eva Mårtensson

Handledare: Alexandru Panican

Abstract

The purpose of this essay has been to investigate how newly arrived asylum seekers experience their first month in Sweden. The focus has been on the introduction week that is given within the first month of their arrival, although the study aims to treat the reception that is given in general. This is important because the refugees are in a sensitive state, leaving their country for different reasons, and coming to a new place which they know nothing or little about. The questions at issue have been the following; * What are the refugees' views of the information and the treatment they've been given during their first month in Sweden? * Which are the possible reasons for the refugees experiencing the reception the way they do? The methods I've used have been observation studies during the introduction week, plus interviews with participants of this introduction. Overall the refugees seem satisfied with the reception. They say staff has treated them respectfully. They do, however, name a few things that they've been less satisfied with. For example, all of them have experienced the first month as tough, getting scantily worded information about what will happen next and having nothing to do.

Förord

Den vecka som jag fick ynnesten att vara med under de asylsökandes introduktion var för mig otroligt lärorik. Det var dessutom en mycket intensiv vecka, då jag praktisk taget gick in i min egen lilla värld, med resultatet att jag sannolikt föreföll mer disträ och förvirrad än vanligt för min omgivning. För att ni stod ut med mig under denna period tackar jag er alla som känner sig träffade av denna beskrivning.

Jag vill även sända ett varmt tack till Julia och lilla grodan för all hjälp och allt stöd. Utan er hade denna uppsats inte blivit verklighet.

Ett stort tack också till den personal på CFA, Migrationsverket m.fl. som jag kom i kontakt med under mitt fältarbete, för er vänlighet, hjälpsamhet och gästfrihet.

Ett lika stort tack till min handledare, Alexandru Panican, som har bidragit till uppsatsen med nödvändig kritik, men också med tips, beröm och inspiration.

Sist men inte minst vill jag tacka mina fyra intervjupersoner, som har ställt upp med något av det värdefullaste en människa kan ge till en annan – sin tid.

I din hand håller du nu en uppsats som har gett upphov till en hel del blod, svett och tårar. Det har inte alltid varit lätt, men jag kan ärligt säga att jag inte för en sekund har ångrat mitt ämnesval. Jag kan bara hoppas på att det kommer att vara lika intressant för dig att läsa uppsatsen som det har varit för mig att skriva den...

Lund i januari 2006

Eva Mårtensson

Innehållsförteckning

1. INLEDNING.....	5
1.1 Problemformulering.....	5
1.2 Syfte och huvudfrågor.....	5
1.3 Definitioner.....	6
1.4 Metod, tillvägagångssätt och egna reflektioner.....	6
1.4.1 Etiska överväganden.....	15
1.5 Fortsatt framställning.....	16
2. AVHANDLING.....	16
2.1 Bakgrundsfakta.....	16
2.1.1 Tidigare forskning.....	16
2.1.2 Flyktingsituationen i Sverige i dag.....	18
2.1.3 Om Center För Asylsökande och introduktionsundervisningen.....	19
2.2 Teori.....	21
2.3 Redovisning av intervjuer.....	26
2.3.1 Intervjupersonerna om bemötande och information under den första månaden i Sverige.....	27
2.3.2 Intervjupersonerna om bemötande och information under den obligatoriska introduktionsveckan.....	28
2.3.3 Intervjupersonerna om information och tankar om framtiden.....	30
2.4 Analys av intervjuer.....	32
2.5 Redovisning av observationsmomentet.....	41
2.6 Analys av observationsmomentet.....	44
3. AVSLUTNING.....	49
3.1 Sammanfattning av undersökningens resultat.....	49
3.2 Slutdiskussion.....	51
KÄLLFÖRTECKNING.....	54
BILAGOR.....	57
Bilaga 1. Intervjuguide.....	57
Bilaga 2. Observationsunderlag.....	59
Bilaga 3. Lagar och förordningar.....	60

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Sverige är ett av många länder i världen som har ratificerat den så kallade Genèvekonventionen. Denna utgör tillsammans med en rad andra bestämmelser och avtal inom EU ett led i att medlemsländernas asylpolitik ska samordnas. Mycket tyder på att detta är en av de faktorer som har bidragit till att flyktingströmmen, bland annat till Sverige, de senaste åren stadigt har minskat. En annan orsak tros vara att definitionen av begreppet skyddsbehov har skärpts. Det har även blivit svårare för dem som söker asyl att få uppehållstillstånd i landet. År 2004 avgjordes över 35 000 asylansökningar i Sverige, varav en knapp tiondel resulterade i beviljat uppehållstillstånd (www.migrationsverket.se). Det är alltså en mycket liten andel av dem som ansöker om asyl som får stanna. De allra flesta skickas tillbaka till sitt ursprungsland, gåendes en oviss framtid till mötes. Detta är en av anledningarna till att mottagarländerna har en viktig uppgift i att göra allt man kan för att bemöta de som söker asyl på ett respektfullt och humant vis. Respektfullt på så vis att de asylsökande får all information och all hjälp som de behöver under utredningens gång.

Jag har intresserat mig för hur de asylsökande själva upplever det bemötande de har fått under sin inledande vistelse i Sverige. Min undersökning utgår alltså ifrån ett brukarperspektiv. Detta eftersom jag i samband med litteratursökningar har upptäckt att det inte finns mycket litteratur som utgår just ifrån de asylsökandes egna utsagor. Jag menar att det är viktigt att undersöka hur de asylsökande själva upplever mottagandet, eftersom det annars är svårt att veta vad som fungerar och inte minst vad som skulle kunna förbättras.

1.2 Syfte och huvudfrågor

Syftet är att undersöka hur nyanlända asylsökande själva upplever det mottagande de har fått av svenska myndigheter under sin första månad i Sverige. Med ”mottagande” menas i det här fallet både information och bemötande. När jag framöver använder mig av begreppet ”svenska myndigheter” syftar jag på Migrationsverket och de som jobbar för verket. Syftet är

även att försöka förstå de asylsökandes upplevelser. Jag har fördjupat mig i den obligatoriska introduktionsvecka, dit jag har förlagt min observation. Mina huvudfrågor är följande;

1. Hur upplever nyanlända asylsökande den information och det bemötande som de har fått av svenska myndigheter under sin första månad i Sverige?

2. Vilka faktorer kan tänkas bidra till att nyanlända asylsökande upplever den information och det bemötande de fått på det sätt som de gör? Hur kan deras upplevelser förstås? Hur kan det komma sig att de upplever det på det vis som de gör?

1.3 Definitioner

När jag framöver i min framställning använder mig av begreppet asyl, avser jag asyl i den meningen som definieras i Utlänningslagen (1989:529): 3 kap 1 §: ”Med asyl avses i denna lag uppehållstillstånd som beviljas en utlänning därför att han är flykting”.

En asylsökande definieras som följande, 3 kap 3 §;

3 § Med skyddsbehövande i övrigt avses i denna lag en utlänning som i andra fall än som avses i 2 § lämnat det land, som han är medborgare i, därför att han

1. känner välgrundad fruktan för att straffas med döden eller med kroppsstraff eller att utsättas för tortyr eller annan omänsklig eller förnedrande behandling eller bestraffning,
2. på grund av en yttre eller inre väpnad konflikt behöver skydd eller på grund av en miljökatastrof inte kan återvända till sitt hemland, eller
3. på grund av sitt kön eller homosexualitet känner välgrundad fruktan för förföljelse.

Som skyddsbehövande skall även anses den som är statslös och som av samma skäl befinner sig utanför det land där han tidigare haft sin vanliga vistelseort och på i första stycket angivna grunder inte kan eller på grund av sin fruktan inte vill återvända dit (<http://rixlex.riksdagen.se>).

När jag framöver i min framställning använder mig av begreppet flykting, avser jag flykting i den meningen som definieras i Utlänningslagen 3 kap 2 §;

Med flykting avses i denna lag en utlänning som befinner sig utanför det land, som han är medborgare i, därför att han känner välgrundad fruktan för förföljelse på grund av sin ras, nationalitet, tillhörighet till en viss samhällsgrupp eller på grund av sin religiösa eller politiska uppfattning, och som inte kan eller på grund av sin fruktan inte vill begagna sig av detta lands skydd. Vad som nu har sagts gäller oberoende av om förföljelsen utgår från landets myndigheter eller dessa inte kan antas bereda trygghet mot förföljelse från enskilda.

Som flykting skall även anses den som är statslös och som av samma skäl befinner sig utanför det land där han tidigare har haft sin vanliga vistelseort och som inte kan eller på grund av sin fruktan inte vill återvända dit (<http://rixlex.riksdagen.se>).

1.4 Metod, tillvägagångssätt och egna reflektioner

Nedan följer en redogörelse för de metoder jag har använt mig av i min empiriska undersökning. Jag kommer även att redovisa hur jag rent praktiskt har gått tillväga. Jag kommer här att dela med mig av saker jag har lärt mig ”under resans gång” - det handlar en hel del om diverse nybörjarmisstag, men också saker som jag känner att jag har gjort bra och som möjligen endast behöver utvecklas en smula. Inledningsvis vill jag passa på att klargöra att samtliga namn som jag har använt i min framställning är fingerade, likaså åldrarna på intervjupersonerna. Övriga uppgifter är dock autentiska. En anledning till att avsnittet nedan har blivit så pass långt som det är, är att jag har använt mig av två metoder, vilka var och en behöver ges ett visst utrymme. En annan anledning är att jag har använt mig av tolk vid intervjuerna, vilket är en inte helt oproblematiserad metod som kräver en diskussion.

Jag har genomfört min undersökning på Center För Asylsökande i Malmö. CFA är ett samarbetsprojekt mellan Migrationsverket, Mottagningsenheten Malmö, Malmö Stad, Region Skåne Sydvästra Sjukvårdsdistrikt samt Arbetsförmedlingen Nya Invandrare (ytterligare information om CFA följer senare i framställningen). Undersökningen består uteslutande av primärdata, d.v.s. information som jag personligen har samlat in (Hilte, 2001). Fältarbetet har varit av induktiv karaktär, vilket innebär att jag har strävat efter att bilda hypoteser och teorier snarare än att testa redan formulerade sådana. Halvorsen menar att denna metod är lämplig att använda sig av om man vill skaffa sig en helhetsförståelse av det undersökta fenomenet. Vidare menar han att induktiv och kvalitativ metod utgör en lämplig kombination, då man när man arbetar kvalitativt har möjlighet att vara flexibel och komma nära in på undersökningsobjektet (Halvorsen, 1992). Av denna anledning, samt att mitt syfte och mina huvudfrågor helt och hållet grundar sig på den enskilde individens upplevelser, så var det för mig en självklarhet att jag i min undersökning skulle använda mig av kvalitativ metod. Intervjuer föreföll vara en lämplig metod eftersom jag i minsta möjliga mån ville styra mina intervjupersoner och deras svar (Holme & Solvang, 1996). Jag visste ju inte själv i utgångsläget var vikten i samtalen skulle komma att hamna. Den andra metoden jag har valt är observation. Detta moment bestod i att jag satt med som icke deltagande observatör under den obligatoriska introduktionsvecka som ges för nyanlända asylsökande. Observationen har varit i öppen form, vilket innebär att jag presenterade mig för deltagarna och berättade varför jag var där (Einarsson & Chiriac, 2002). Jag har intervjuat fyra personer, samtliga män och samtliga deltagare under samma introduktionsvecka som jag var med och observerade. Att det är viktigt att ta reda på vad deltagarna själva tycker om undervisningen anser jag att Gudykunst och Kim motiverar på ett bra sätt;

The way we transmit and interpret messages is influenced by our background – our culture, our ethnicity, our family upbringing – and our unique individual experiences (including our experiences with others and the emotions we have felt). Since no two people have exactly the same background or individual experiences, no two people transmit or interpret messages in the same way (Gudykunst & Kim, 2003, s.6).

Det är alltså inte säkert att det budskap som informatörerna (de som under introduktionsveckan höll i undervisningen) försöker förmedla är samma budskap som deltagarna uppfattar, i synnerhet inte eftersom alla budskap går via en tolk. Av denna anledning så är det viktigt att undersöka ett fenomen ur så många perspektiv som möjligt. Flexibiliteten som följer med användandet av kvalitativ metod är både en av dess svagheter och dess styrka. Styrkan består i att forskaren kontinuerligt reviderar den frågeställning hon arbetar med, i takt med att hon lär sig mer och förvärvar en mer grundläggande förståelse för den frågeställning hon arbetar med. De negativa konsekvenser som följer av detta är dock att det gör det svårare att jämföra resultat från olika enheter. Ett annat problem som man ställs inför vid genomförandet av kvalitativa intervjuer är frågan om i vilken utsträckning som mina undersökningsresultat är relevanta för andra. Med andra ord; jag har fått veta en hel del om mina intervjupersoners åsikter, dock är det inte utan vidare självklart att jag kan beskriva andra asylsökandes upplevelser utifrån detta material (Holme & Solvang, 1996).

I planeringsstadiet av min uppsats fick jag via telefonkontakt med huvudansvarig för projektet CFA tillåtelse att vara med och observera under tidigare nämnda introduktionsvecka. En arabiskspråkig man, som själv är asylsökande och gör sin praktik på CFA, lovade även att ställa upp och tolka under intervjuerna. I den grupp som deltog i introduktionen den vecka som jag var närvarande kom samtliga från Irak, och var därmed arabiskspråkiga. Min tolk kunde inte tala så bra svenska, varför han i stället översatte från arabiska till engelska. Under veckans gång fick jag med stor hjälp av honom tag i fem personer som kunde tänka sig att ställa upp på en intervju. Jag hade innan jag kom till CFA funderat på vilka deltagare jag skulle fråga, vilket resulterat i en preliminär strategi. När jag kom dit visade det sig som sagt att deltagarna endast var fem stycken, och att mina valmöjligheter därmed var obefintliga. Jag fann mig plötsligt i en oförutsedd situation där jag var helt och hållet utlämnad till huruvida de närvarande deltagarna skulle vilja och kunna ställa upp. Det visade sig dock till min lättnad att alla var intresserade. Min avsikt var att även intervjua den enda kvinnan i gruppen, men tyvärr så var hon frånvarande den sista dagen. Därför blev det i slutändan bara fyra intervjuer. Intervjuerna ägde rum efter onsdagens och torsdagens undervisningar, två per dag. En av intervjupersonerna hade bråttom i väg, varför intervjun med honom endast tog 20 – 25

minuter. Övriga intervjuer tog 40 – 45 minuter. De två första intervjuerna ägde rum innan introduktionsveckan var avslutad, då torsdagslektionen återstod. Av uppenbara skäl har alltså intervjupersonerna inte kunnat tillfrågas om vad de haft för åsikter om denna lektion. Av praktiska skäl var detta tyvärr det enda upplägget som var möjligt, då deltagarna skulle börja på Svenska För Invandrare – undervisning på fredagen (jag hade annars planerat att förlägga ett par av intervjuerna till denna dag). Mina intervjupersoner visade sig vara ganska så svårpratade, varför jag under intervjuerna fick en riktigt bra lektion i intervjuteknik. Jag hade läst på innan om hur man bör gå till väga när/ om det uppstår dödläge i konversationen, och försökte så gott jag kunde att exempelvis spinna vidare på uppföljningsfrågor. Jag försökte också att med mitt kroppsspråk signalera att jag var intresserad, för att på så vis försöka få den intervjuade att gå vidare och djupare i sina svar (Svensson & Starrin, 1996). Det måste dock sägas att detta inte alltid lyckades så väl som jag hade hoppats att det skulle.

Vid transkriberingen av intervjuerna har jag så gott jag har kunnat försökt att återge vad som sagts ordagrant. Undantaget är att eftersom tolken jag använde mig av hade vissa brister i sina engelskakunskaper så fick jag ibland möblera om i meningarna så att grammatiken blev något sånär korrekt. Efter att ha lyssnat igenom och transkriberat samtliga intervjuer fattade jag beslutet att inte återge dem i texten i sin helhet. Detta eftersom jag ansåg att viss information visserligen var mycket intressant, men icke desto mindre ovidkommande i förhållande till mitt syfte. I analysarbetet har jag huvudsakligen använt mig av två författare. Dels George H. Meads teorier, framförallt om individens jag, hennes ”I” respektive ”me”, samt hans tankar om betydelsen av ”den generaliserande andre” för utvecklandet av individens självkänsla och självmedvetande. Dels har jag använt mig av Ferdinand Tönnies, och hans teori om de två olika samhällssystemen Gemeinschaft och Gesellschaft. Vilken teoretisk utgångspunkt jag har haft spelar roll på så vis att det påverkar mitt sätt att tolka och förstå individens handlingar, livssituation och världsbild (Hilte, 2001). Den problematik som oundvikligen följer med att forskaren i analysen använder sig av en särskild teori eller teoretiker är att hennes tolkningar endast kommer att återge ett sätt att se på saken. Det är viktigt att komma ihåg att med utgångspunkt från andra teorier hade möjligen resultatet av min analys, åtminstone delvis, blivit ett annat. Med mig till intervjuerna har jag haft en intervjumanual, med frågor som har berört de faktorer som jag bedömt som viktigast att ta reda på (se bilaga 1). Intervjuerna har alltså varit standardiserade (Svensson & Starrin, 1996). Jag har också försökt att vara öppen för att intervjuerna skulle kunna ta en annan vändning än vad jag planerat, och att detta inte nödvändigtvis behövde vara fel (Holme & Solvang, 1996). Jag har i transkriberingsfasen

försökt att vara noggrann med att skriva ner i detalj vad som skett, och vid behov understryka saker som i samtalet har betonats med hjälp av kursivering. Jag har ansträngt mig för att försöka att lyssna både till vad Svensson och Starrin kallar den yttre och den inre rösten hos intervjupersonerna. De menar att den yttre rösten är vad intervjupersonen rent konkret säger, medan den inre rösten är det som inte klart uttalas, men som ändå kan avtäckas om intervjuaren är tillräckligt sensibel (Svensson & Starrin, 1996). En faktor som dock försvårade detta var att alla meddelanden gick via tolken. Vid mina intervjuer har jag använt mig av så kallad konsekutiv tolkning. Detta innebär att man talar en i taget i en fast ordning. Nackdelen med detta är att det går långsamt, och att det finns risk att den intervjuade blir distraherad av annat. Fördelen är att både intervjuare och intervjuad får mer tid till att tänka, och att man under tiden som den andra lyssnar till budskapet som förmedlas av tolken mer koncentrerat kan iaktta hennes reaktioner (Nyberg, 2000).

Jag har under observationsmomentet utgått ifrån en låg grad av struktur. Detta innebär att jag gick in för att skriva ner och registrera så mycket jag bara kunde under lektionerna. Fördelen med detta, menar Einarsson och Chiriac, är att anteckningarna kommer att återge händelseförloppet i ett nästintill ursprungligt skick, vilket medför att materialet kommer att kunna analyseras med olika utgångspunkter (Einarsson & Chiriac, 2002). Svensson och Starrin menar att i början av arbetet så är allting viktigt och centralt. Detta eftersom man i början oftast inte till fullo har koll på var fokus i arbetet kommer att ligga och vad som är det viktigaste och intressantaste. Därför gäller det, åtminstone i början, att se och höra allt. Och helst också skriva ner allt (Svensson & Starrin, 1996). Vid observationstillfällena hade jag dock även med mig ett observationsschema (se bilaga 2), vilket innehöll de frågor som jag bedömde var viktigast att få besvarade. Jag har valt att inte använda mig av bandspelare, utan jag har endast fört anteckningar. Detta val gjorde jag dels på grund av att jag misstänkte att det skulle bli rörigt och svårt att lyssna av bandet, dels eftersom jag inte ville riskera att deltagarna skulle hämmas av att bli avlyssnade. Så här i efterhand känner jag fortfarande hade haft mer att förlora än att vinna på att använda mig av bandspelare, då det framförallt hade inneburit en tidskrävande process att lyssna av alla inspelningar. Det är å andra sidan troligt att jag med hjälp av inspelningar hade utökat och kanske nyanserat mitt empiriska material, då det är svårt för att inte säga omöjligt att hinna med och klara av att notera alla skeenden enbart med hjälp av anteckningar. Observationerna ägde rum måndag till torsdag under en vecka höstterminen 2005, mellan klockan 9 och 12 på förmiddagen, på CFA i Malmö. På eftermiddagarna var deltagarna lediga. Det visade sig att jag hade otur vad gäller antalet

deltagare, då de tydligen aldrig hade varit färre än just den veckan som jag var där. Normalt sett brukade de enligt informatörerna vara 15 – 20 stycken, medan de under mina besök endast var fem(!) stycken – fyra män och en kvinna. Under rasterna stoppade jag undan mitt block och min penna, men var ändå mycket noga med att notera vad som hände och sades. Det första jag sedan gjorde efter pausens slut var att skriva ner allt som hänt som jag kunde minnas, och även notera mina egna reflektioner, tankar och känslor.

Jag kan se både positiva och negativa aspekter i att antalet deltagare under introduktionsveckan var så pass få. Den positiva aspekten är att förutsättningarna för intimitet och personlig kontakt ökar ju mindre grupp man är. Förutsättningarna för personlig kontakt mellan lärare och elever torde ha varit optimala med en så pass liten grupp som fem personer. Mindre antal deltagare borde rimligtvis också ha ökat möjligheterna för dem att få sina frågor besvarade och att bli uppmärksammade i de fall det var någonting de inte förstod. Den negativa aspekten är att denna introduktionsvecka inte kan sägas vara representativ för verksamheten. Det har inte vanligtvis sett ut så här, och vad som eventuellt kan tänkas te sig annorlunda när klassrummet är fullt kan jag dessvärre inte uttala mig om. Det kan tänkas att mina intryck hade sett helt annorlunda ut om detta hade varit fallet. Samtidigt så tror jag att mycket var sig likt även denna vecka. Lärarna var desamma som de brukar och likaså ämnena och upplägget i övrigt.

Vad gäller intervjuerna så är jag fullt medveten om att fyra personer utgör ett blygsamt urval. Jag gjorde dock bedömningen att det med tanke på observationsmomentet skulle bli svårt att hinna med fler. Jag resonerade som så att det var bättre att genomföra färre intervjuer och i gengäld hinna med att bearbeta dem, än att planera in mer än vad jag trodde mig veta på förhand att jag skulle hinna med. Under min första intervju var jag rätt så nervös, vilket intervjupersonen omöjligen kan ha undgått att märka. Jag var nervös över att säga fel saker, att glömma att säga rätt saker, att ställa dumma frågor, och/ eller att det skulle uppstå pinsam tystnad. Detta ledde nog tyvärr till att jag missade att ställa vissa lämpliga följdfrågor, att vara lyhörd i alla situationer och följa personens tankegång, och i allmänhet följa alla de kloka tips som jag snappat upp i olika metodböcker. En positiv aspekt av att jag använde mig av tolk var att jag på ett naturligt sätt gavs lite andrum då och då, när han eller min intervjuperson pratade. Jag fick också en känsla av att det faktum att jag och intervjupersonerna inte förstod varandra språkligt ledde till att vi förstärkte vårt kroppsspråk som kompensation, något som jag tror kan vara minst lika viktigt och ge intervjuaren minst lika många ledtrådar. Under den

andra intervjun lättade min nervositet något. Jag insåg dock att jag, trots att jag varit förberedd på det och försökt undvika det, ställde en del ledande frågor och maskerade frågor som egentligen mer lämpligen kunde betraktas som konstateranden. Detta blev jag än mer medveten om när jag på kvällen satt och transkriberade mina intervjuer. Det ledde till att jag omformulerade en del av mina frågor, samt noterade med versaler i min intervjuguide att jag skulle *låta bli ledande frågor!* Resultatet blev att intervjuerna under torsdagen enligt min mening blev något bättre, med utförligare svar. Under den första intervjun på torsdagen med Said, som hade bråttom i väg, insisterade min tolk av någon anledning på att ha dörren ut till fikarummet öppen. Detta, i kombination med att Said var stressad, gjorde att denna intervju blev en aning farsartad. Det kändes som att vi rusade igenom intervjun i 190 kilometer i timmen, vilket förstås inte är någon bra förutsättning för ett givande samtal.

När jag inledde arbetet med intervjuerna hade jag observationsveckan färskt i minnet. Jag bar därmed också med mig mina egna intryck, och min egen kritik – både positiv och negativ. Detta tror jag i viss mån har påverkat vilka frågor jag ställt och hur jag ställt dem under intervjuerna, samt vad för svar jag förväntat mig att få. Det är under hela forskningsprocessen viktigt att vara medveten om hur vår förförståelse påverkar vårt arbete; *”När vi ska tolka meningsfulla fenomen är det särskilt viktigt att vara uppmärksam på att alla de delar av vår förförståelse som vi i utgångspunkten inte har något medvetet och reflekterat förhållande till. Sådana komponenter i vår förförståelse kan styra våra tolkningar utan att vi är medvetna om det”* (Gilje & Grimen, 1992, s. 187). Jag bär även med mig en viss förförståelse, fördomar och så kallad ”tyst kunskap” från livet i övrigt. Holme och Solvang menar att ingen kunskap är objektiv, inte heller den som jag bär med mig från min utbildning. En forskare är alltså aldrig ett ”tabula rasa” när hon går in i ett nytt projekt, utan är färgad av allt hon tidigare varit med om i livet. Författarna menar att det är omöjligt att göra sig fri från detta bagage, men icke desto mindre viktigt att ha i åtanke både när man inhämtar och tolkar sin information (Holme & Solvang, 1996). Gilje och Grimen menar att en aktörs förförståelse i stora drag består av tre komponenter. För det första är språket en mycket viktig faktor, då individen ser världen genom de begrepp som hennes språk ställer till förfogande. Detta kan leda till att två individer upplever olika saker, trots att de i praktiken ser samma sak. För det andra så utgör olika typer av trosuppfattningar och föreställningar en viktig del av förförståelsen. Dessa är med om att bestämma vad aktören tar för givet och vad hon finner problematiskt. Författarna exemplifierar med att en människa som har som utgångspunkt att människan är ond kommer att förhålla sig till och se sina medmänniskor på ett helt annat sätt än en människa som har

som utgångspunkt att hennes medmänniskor är goda. För det tredje så ingår aktörens personliga erfarenheter i hennes förförståelse (Gilje & Grimen, 1992). Dessa faktorer är viktiga att vara medveten om när man gör en undersökning liknande den jag har gjort. Först när man är medveten om undersökningens brister kan man ju reflektera över vad som kan ha gått fel, och problematisera sitt arbete. Samtidigt så är det viktigt att komma ihåg att en individs förförståelse är reviderbar och i ständig förändring.

Ett fel som jag ibland gjorde under mina intervjuer är att jag ställde frågor på ett för invecklat sätt, eller med svåra ord. Ett exempel på detta är när jag frågade en av intervjupersonerna ifall han kände sig ”confident about the future” och jag fick svaret ”nej”, eftersom han trodde att ”confident” innebar någonting negativt. I det här fallet lyckades vi reda ut missförståndet, men det farliga med sådana här feltolkningar är att de kanske inte alltid upptäcks. Resultatet av detta kan bli att man utan att man själv inser det får svar på någonting helt annat än det man frågat efter. Jag är trots detta av uppfattningen att min undersökning är av relativt hög validitet, på så vis att jag har undersökt det som jag avsåg att undersöka. Denna bedömning kan jag göra efter att ha jämfört resultatet av mina studier med vad som var det ursprungliga syftet. Dock hade jag hoppats att fältarbetet skulle generera mer material än vad det i praktiken gjorde. Att jag som jag tidigare nämnde ofta har fått knapphändiga svar tror jag har lett till att resultaten har blivit svårare att analysera än vad som skulle ha varit fallet om alla mina intervjupersoner varit pratsamma. De kortfattade svaren har gjort det svårt för mig att urskilja nyanser. Ett ”good!” kan med andra ord innebära allt ifrån att intervjupersonen är väldigt nöjd med det efterfrågade till att han bara inte har lust att tala mer om saken. Reliabiliteten bedömer jag också som relativt hög, då jag tror att jag skulle få likartade svar om jag ställde samma frågor till samma personer ytterligare en gång (Svensson & Starrin, 1996). Jag vill dock lägga in en reservation vad gäller reliabiliteten, då mitt tonfall och mitt sätt att ställa vissa frågor kan tänkas ha påverkat intervjupersonerna att svara i en viss riktning. Det har naturligtvis aldrig varit min avsikt att på något sätt vinkla intervjuerna, men eftersom jag är en oerfaren intervjuare så måste jag vara realistisk, och inse att de i viss mån har begränsats på grund av min brist på rutin.

Någonting som kan ha påverkat intervjuerna är det faktum att jag har använt mig av tolk. Utan att ifrågasätta att min tolk har gjort sitt allra bästa för att vara korrekt i sina översättningar så är det förstås ett faktum att han, liksom jag, har satt sin prägel på slutresultatet. Han gick precis som jag in i detta projekt med en viss förförståelse. Att informationen i det här fallet

har gått en extra omväg via tolken gör att risken för feltolkningar och missuppfattningar ökar. Det finns, vilket jag tidigare varit inne på, i första hand en risk att tolken missuppfattar det jag säger, i andra hand att intervjupersonen missförstår, och vice versa. Jag måste även räkna med möjligheten att min tolk på ett omedvetet plan har lagt in ett större eller mindre mått av sina egna värderingar i intervjupersonens svar. En sak som jag fick tänka på under intervjuerna var att formulera mig i korta meningar – ett knep som jag snappade upp under observationsmomentet. När man använder sig av tolk är detta nämligen en förutsättning för att tolken ska kunna hänga med. Nyberg menar att personalens hänsyn till tolkens minnesförmåga, liksom att tolken själv har en realistisk uppfattning om den, utgör nödvändiga förutsättningar för ett givande samtal. Författaren tar även upp problemet som många har med var det bör fästa blicken vid ett samtal via tolk. Det finns olika uppfattningar om vad som är ett korrekt uppträdande, och också hur stor betydelse denna aspekt har (Nyberg, 2000). För min del kände jag att det var viktigt att intervjupersonen kände att han var huvudpersonen i samtalet, varför jag försökte koncentrera mig på honom. Samtidigt så var det även min tolk jag pratade med, och jag har lärt mig att se den jag talar till i ögonen. Resultatet av mitt dilemma blev att jag försökte fördela min uppmärksamhet på de båda männen, vilket inte var helt lätt och periodvis innebar en svår balansgång. Ett annat oförutsett problem som jag stötte på var huruvida jag i intervjun skulle formulera mina frågor i första – eller andraperson. Jag inledde den första intervjun med frågor som började med ”Does he think...”, eller ”How does he feel about...” Ganska snart kände jag mig dock obekvämt med detta tilltalssätt, och började ställa frågor i direktform i stället (Do you think..., How do you feel about..., etc.). Detta visade det sig att jag kände mig betydligt bekvämare med. Det var ju trots allt intervjupersonerna som skulle intervjuas och inte tolken.

Miljön där intervjuerna äger rum är mycket viktig, eftersom den påverkar vilken stämning som byggs upp och intervjuarens förmåga att fånga upp de signaler som ges (Holme & Solvang, 1996). Detta var någonting som jag reflekterade över under planeringen av intervjuerna. Jag funderade över hur jag på bästa sätt skulle kunna skapa en förtrolig atmosfär i de kala lokaler som stod till buds. Jag hade till en början mycket ambitiösa planer på att trolla fram fat med sju sorters kakor, tända levande ljus, bjuda på kaffe, tilltugg, etc., ja, helt enkelt på bästa tänkbara vis förvandla ett tämligen opersonligt myndighetskontor till en oemotståndlig myshörna. Den realistiska delen av min personlighet tog dock så småningom överhand, vilket ledde till att jag kom till insikt både om mina egna och om lokalernas begränsningar. Det hela slutade med att jag inhandlade en Ica - kasse full med frukt, som jag

bjöd på. De två första intervjuerna ägde rum på ett av kontoren i CFA:s lokaler. Till en början störde det mig att hela den ena långsidan av rummet täcktes av glas, vilket gjorde att det var fri sikt in för alla som gick förbi eller satt och fikade. Jag försökte dock se till så att både jag och intervjupersonerna hamnade med ryggen mot glaset, vilket gjorde att i alla fall jag ganska snart glömde bort insynen. Jag fick inte heller intrycket av att det var någonting som störde intervjupersonerna. På torsdagen satt vi i ett annat, mindre rum, med alldeles vanliga ogenomskinliga kontorsväggar, vilket åtminstone jag kände mig bekvämare med.

I det här avsnittet har jag förklarat varför jag har använt mig av den metod jag har gjort, samt hur jag har gått tillväga för att tillämpa den i praktiken. Jag har även med en kritisk hållning diskuterat metodens och tillvägagångssättets för- och nackdelar. Av analysen har jag lärt mig att det finns många svårigheter med dessa, både synliga och dolda. Det finns dock även en hel del förtjänster, exempelvis att man med både intervjuer och observation kommer nära sitt undersökningsobjekt.

1.4.1. Etiska överväganden

Knut Halvorsen tar upp en rad problemområden som han menar kan bli aktuella under forskningsprocessen; ** Att involvera människor i forskning utan deras samtycke. * Att pressa människor till att delta. * Att undanhålla forskningens egentliga syfte från de utforskade. * Att vilseleda undersökningsobjekten genom att medvetet ge dem felaktiga informationer. * Att förmå undersökningsobjekten att företa handlingar som försvagar deras självförtroende. * Att åsidosätta självbestämmanderätten. * Att utsätta undersökningsobjekten för fysisk eller mental stress. * Att tränga in i människors privatliv. * Att undanhålla fördelar (t.ex. behandlingsprogram) för deltagare i kontrollgruppen. * Att inte ge de utforskade en hygglig behandling och inte visa dem omtanke och respekt* (Halvorsen, 1992, s 160). Jag var vid samtliga intervjuer noga med att förklara vad jag skulle använda min insamlade information till, att deltagarna hade rätt att vara anonyma, att ingen annan än jag skulle komma att höra de inspelade intervjuerna, samt att min uppsats så småningom kommer att återfinnas på Internet. Jag var också noga med att betona att de inte behövde svara på alla frågor om de inte ville. En av intervjupersonerna ställde sig först tveksam till att intervjun skulle spelas in på band. Han blev dock lugnad och samarbetsvillig när jag hade förklarat för honom vilka regler som gällde. Jag har inte på något sätt försökt pressa intervjupersonerna till att delta i min undersökning. Det kan dock inte helt uteslutas att någon ändå har känt en viss press att delta,

exempelvis för att han sett att övriga deltagare har ställt upp. Jag har dock inte fått några indikationer på att detta skulle vara fallet. Jag tror och hoppas att mina intervjupersoner inte har haft några psykiska obehag till följd av min undersökning. Den enda punkten som jag känner att jag inte till fullo har rättat mig efter är den som handlar om att tränga in i människors privatliv. Detta på grund av att det har varit svårt för mig att på förhand avgöra hur pass känsliga olika frågor varit. De kunde ju dessutom tänkas ha helt skilda effekter på olika personer. Det märktes att vi i samtalen då och då gled in på ämnen som var svåra för intervjupersonerna att tala om. Jag har dock i dessa lägen valt att inte "ligga på" och försöka pressa dem till att svara, utan att låta dem själva lägga ribban. Som jag nämnde tidigare så hade de möjligheten att när som helst säga stopp.

1.5 Fortsatt framställning

Jag har valt att inledningsvis ge en kort resumé av vilken forskning som tidigare har gjorts inom området. Därefter kommer jag att ge en kort redovisning av hur flyktingsituationen ser ut i Sverige i dag, eftersom jag anser att det är bakgrundsinformation som kan vara bra att ha med sig vid fortsatt läsning. Därefter berättar jag lite kort om verksamheten CFA, och vad som är det uttalade syftet med introduktionsundervisningen. Detta eftersom min uppsats i så hög grad kretsar kring just CFA. I teoriavsnittet som följer introducerar jag de teoretiker; George H. Mead och Ferdinand Tönnies, vars tankar jag i huvudsak har haft som utgångspunkt i analysen. Därefter redovisar jag först resultat, sedan analys av intervjuer. I de två avsnitten som följer ger jag en resultatredovisning respektive en analys av observationsmomentet. I syfte att underlätta för läsaren har jag sedan ägnat ett kapitel åt att ge en kort sammanfattning av de slutsatser jag har kommit fram till i avhandlingen. Uppsatsen avrundas med en slutdiskussion, i vilken jag kommer att ge utrymme för ett par av de funderingar som har väckts hos mig under arbetets gång.

2. Avhandling

2.1 Bakgrundsfakta

2.1.1 Tidigare forskning

Innan jag kommer in på redovisningen av mina egna resultat vill jag säga några ord om vad som tidigare har gjorts/ görs inom det område som jag har undersökt. Integrationsverket har genomfört en omfattande enkätundersökning, kallad NKI – Nöjd – kund – index, eller Nyanlända Kommenterar Introduktionen. Denna undersökning avser de som avslutade introduktionen år 2004, och omfattar 1104 individer i åldrarna 20 – 64 år. Undersökningen utgjordes av en webbaserad enkät, och vände sig till alla vuxna asylsökande och invandrare som just avslutat sin introduktion. Resultatet visar att det som allra flest uppgav att de var nöjda med var det bemötande de fått, framförallt från personal som deltagit i introduktionen, men även i övriga livet. Det de svarande var minst nöjda med var hur snabbt de kunnat komma ut i arbete efter ankomsten till Sverige. De svarande förefaller ha varit nöjda med hur introduktionen har hjälpt dem att leva och arbeta i Sverige (80,7 %). När fokus lades på hur introduktionen hade fungerat ”för just dig” är siffran dock en annan, då endast 68,5 procent uppgav sig vara nöjda med detta (www.integrationsverket.se/upload/NKI2005.pdf). Integrationsverkets undersökning påminner, bortsett från sin kvantitativa karaktär, i mångt och mycket om den undersökning som jag har gjort. En stor skillnad består dock i att Integrationsverkets undersökning utfördes två år efter de asylsökandes ankomst till Sverige. Det är troligt att man efter två år har glömt mycket av det som hände och hur man kände och mådde under den allra första tiden i Sverige. Dessutom är det ju många asylsökande som inte stannar i Sverige så pass länge att de hinner delta i denna undersökning. Jag var i samband med fältarbetet även i kontakt med den person som på uppdrag av CFA och dess samarbetspartners var i färd med att genomföra en utvärdering av introduktionen. Denna ska ha varit färdigställd i slutet av 2005. Hon berättade att denna utvärdering dock inte huvudsakligen utgår ifrån ett brukarperspektiv, utan framförallt handlar om hur man får till stånd en samverkan mellan samarbetsparterna, och hur denna i praktiken har fungerat. Fokus i undersökningen ligger alltså snarare på personalen.

Jag har, utöver vad jag har tagit upp ovan, funnit en del ytterligare litteratur baserad på forskning som har relevans för mitt studerade område. Jag kommer därför nedan att i korthet presentera de författare som jag utöver Mead och Tönnies använder mig av i analysavsnitten. Först ut är Hammar, som bland annat hävdar att nyanlända asylsökande generellt sett har en tendens att jämföra Sverige med det land de nyligen lämnat. Sverige vinner i detta sammanhang inte sällan, då det byråkratiska systemet i hemlandet ofta har varit betydligt mer auktoritärt, och i vissa fall även brutalt (Hammar, 1985). Slavnic menar att han sett att det finns en tendens till försiktighet i agerandet hos den asylsökande, då hon aldrig med säkerhet

kan veta vad hon bör eller inte bör säga för att få stanna i landet (Slavnic, 2000). Bustos och Björkqvist pekar på betydelsen av att den asylsökande uppmärksammas och så fort som möjligt görs delaktig i det samhälle hon hamnat i. De menar vidare att alla asylsökande bör ges möjligheten till en samtalskontakt i form av kurator eller liknande. Författarna har genom efterforskningar kommit fram till slutsatsen att det finns en mängd olika anledningar till att asylsökande ofta mår dåligt under asylprocessen, vilket jag som sagt kommer att återkomma till senare (Bustos & Björkqvist, 1996). Även Hofstede har en hel del tänkvärda teorier inom detta område (Hofstede, 1991). Vidare anser Kristal – Andersson sig ha vetenskapliga belägg för att det innebär en så pass påfrestande situation att fly från sitt hemland att alla asylsökande behöver ha kontakt med psykolog eller psykiater under den period de väntar på beslut (Kristal – Andersson, 1984). Jag har även tagit del av Eitingers intressanta tankar om den inre process som han menar att det är vanligt att flyktingar genomgår under den första tiden i mottagarlandet. Han menar att gemensamt för alla flyktingar är att de genomgår en så kallad överkompenseringsfas, under vilken de är så pass lättade över att ha kunnat lämna sitt hemland att de inte har förmågan att bedöma sitt ”nya land” på ett kritiskt vis (Eitinger, 1984). Slutligen menar Ahmadi att det finns en del som är karaktäristiskt för migranternas upplevelser av den process de genomgår. Bland annat menar han att många migranter upplever en känsla av frigörelse, och att de får en chans att börja om på nytt i livet (Ahmadi, 2000).

2.1.2 Flyktingsituationen i Sverige i dag

Enligt FN:s bedömningar befinner sig i dag cirka 50 miljoner människor på flykt i världen. Under 2004 kom 23 161 av dem till Sverige och sökte asyl. Detta innebar en betydlig minskning sedan 2003, då antalet asylsökande var 31 355 personer. De asylsökande kom huvudsakligen från Asien och Europa. Antalet avgjorda fall år 2004 var 35 308. Av dessa ansökningar beviljades 3399 stycken, medan 27 876 fick avslag. Vilka som får stanna avgörs av Migrationsverket som första instans. Deras främsta styrinstrument är Utlänningslagen och Utlänningsförordningen (en kort sammanfattning av relevanta lagtexter återfinns i bilaga 3). Om man vill överklaga sitt beslut vänder man sig till Utlänningsnämnden. Det finns inget tak för hur många flyktingar som Sverige är beredda att ta emot, utan det görs i varje enskilt fall en individuell bedömning av om individen bedöms ha asylskäl. Vid asylansökan görs en första bedömning på den så kallade transitenhet som den sökande kommer till. Här har man en hög för så kallade ”snabba ärenden”, där de ärenden placeras i vilka den sökande inte bedöms ha några asylskäl, och där ansökan därför kan avslås direkt. Migrationsverket har som

mål att övriga ärenden inte ska ta längre tid än sex månader att utreda. I praktiken är det dock ungefär hälften som har fått besked inom denna tid. Det finns ingen övre gräns för hur länge man kan få vänta. Av de asylsökande saknar 90 procent identitetshandlingar vid ankomsten till Sverige, vilket enligt Migrationsverket försvårar arbetet och förlänger handläggningstiderna. Om den asylsökande får avslag inom tre månader sedan ankomsten till Sverige kan en avvisning verkställas trots eventuell överklagan. Överklagan får i dessa fall ske från hemlandet. Vid en asylansökan görs enligt Migrationsverket alltid en ingående intervju av personal som har goda kunskaper om de länder de ansvarar för. Migrationsverket samarbetar även med svenska ambassaden i de aktuella länderna, UNHCR (FN: s flyktingkommissariat), Röda Korset, Amnesty, andra frivilligorganisationer samt stora nyhetsbyråer, exempelvis Reuters. En viktig informationskälla vid bedömningen av en asylansökan är de svenska ambassadernas regelbundna rapporter om mänskliga rättigheter. Migrationsverket och Utlänningsnämnden utför även själva så kallade utredningsresor ner till aktuella länder. Av dem som beviljas uppehållstillstånd av flyktingskäl bedöms merparten ha humanitära skäl. En tydlig tendens är att allt färre asylsökande får stanna i Sverige. 1999 fick exempelvis 54 % av alla asylsökande stanna, medan siffran för 2003 låg på 15 %. Huvudförklaringarna till denna minskning är stabiliseringen på Balkan, ett mer definierat skyddsbehov för nya grupper av asylsökande, samt att fler och fler som söker inte bedöms ha tillräckliga asylskäl. En annan tendens är att allt färre söker asyl i Sverige. Denna siffra har minskat stadigt de senaste åren (www.migrationsverket.se).

2.1.3 Om Center För Asylsökande och introduktionsundervisningen

Verksamheten Center För Asylsökande är ett projekt som har pågått sedan hösten 2004. I projektet samarbetar myndigheter, organisationer och föreningar kring frågor om insatser för asylsökande i Malmö. De parter som medverkar är följande; Migrationsverket, Mottagningsenheten i Malmö, Malmö Stad, Region Skåne Sydvästra Sjukvårdsdistrikt samt Arbetsförmedlingen Nya Invandrare i Malmö. Verksamhetens mål är framförallt följande:

- Att förmedla nödvändig och relevant information till nyanlända under asyltiden.
- Att erbjuda meningsfull och kompetenshöjande sysselsättning som gagnar den enskilde oavsett om man kommer att stanna i Sverige eller återvända.
- Att underlätta och planera inför ett eventuellt återvändande.

- Att samordna samhällets resurser för att effektivisera och utveckla mottagandet av asylsökande.
- Att vägleda och förmedla insatser ur ett hälsoperspektiv (www.cfa-malmo.se).

Syftet med samarbetet är att utveckla strukturella förutsättningar och metoder i syfte att erbjuda nyanlända asylsökande olika aktiviteter och utbildningsmöjligheter som kan leda fram till självförsörjning. CFA ska tillsammans med den asylsökande arbeta förberedande både inför ett eventuellt uppehållstillstånd och fortsatt vistelse i Sverige, och för ett eventuellt återvändande. Projektet erhåller stöd av Europeiska flyktingfonden (ibid). Efter samtal med en kvinna som arbetar som * OV - handläggare på Migrationsverket, har jag fått veta att projektet CFA troligen inte kommer att fortsätta efter årsskiftet 2005/ 2006 (*Varje asylsökande tilldelas en så kallad OV – handläggare, som hjälper dem med de frågor de har, exempelvis gällande SFI, resebidrag, praktik och arbete. OV står för organiserad verksamhet). I stället håller Malmö Stad, Region Skåne, Arbetsförmedlingen Nya Invandrare samt Migrationsverket i skrivandets stund på att utarbeta den så kallade ”löken” – Lokal överenskommelse;

Syftet med överenskommelsen är att uppnå effektivare användning av tillgängliga resurser och bättre kvalitet i verksamheterna. Gemensamma metoder för kartläggning, uppföljning, information och fortbildning kommer att utvecklas. Individernas behov och förutsättningar skall stå som grund för parternas gemensamma utvecklingsarbete som skall präglas av kontinuitet och helhetssyn (broschyr utgiven av Malmö stad, Serviceförvaltningen).

Att verksamheten CFA inte får vara kvar i sin nuvarande form är någonting som min källa uppger att många anställda är missnöjda med, då de upplever att projektet har fungerat bra. Exakt hur samarbetet kommer att se ut i framtiden är det ännu ingen som vet.

Under den asylsökandes första månad i Sverige ska han/hon genomgå en obligatorisk introduktionskurs i samhällsinformation, vilken CFA ansvarar för. Kursen behandlar sådant som anses viktigt för den asylsökande att veta under utredningstiden. Den ska handla om asylprocessen, den asylsökandes rättigheter och skyldigheter vid hälso-, sjuk – och tandvård, svensk lagstiftning, samhällsinformation, information om möjligheten till självförsörjning, undervisning i svenska, praktik m.m. Verksamheten riktar sig till dem som är mellan 18 och 65 år. Målsättningen med undervisningen är att öka individens självkänsla och hälsa samt att inträdet på den svenska arbetsmarknaden påskyndas och möjligheten till självförsörjning ökar. Parallellt med detta säger man sig dock även, som tidigare nämnts, arbeta förberedande inför ett eventuellt återvändande till hemlandet (www.cfa-malmo.se).

2.2 Teori

George Herbert Mead

George Herbert Mead är en av de främsta förespråkarna för den så kallade klassiska *symboliska interaktionismen* (Angelöw & Jonsson, 2000). Idéerna i följande avsnitt är samtliga hämtade ur hans verk *Medvetandet, jaget och samhället* (1976). Meads huvudtes går i stora drag ut på att alla handlingar och beteenden utgör resultatet av en interaktion mellan två eller flera personer som står i ömsesidigt förhållande till varandra. Frukten av detta växelspel är individens medvetande och jag - uppfattning. Mead menar alltså att individen lär sig endast genom de erfarenheter som hon skaffar sig genom interaktion med andra människor. Han ger uttryck för denna något radikala åsikt på följande vis; ”*De erfarenhetsprocesser som den mänskliga hjärnan möjliggör, möjliggörs endast för en grupp interagerande individer: endast för individuella organismer som är medlemmar i ett samhälle; inte för den individuella organismen isolerad från andra individuella organismer*” (Mead, 1976, s.107). Vidare menar han att vi i samspelet med andra även lär oss att föregripa deras svar. Han exemplifierar med att när boxaren gör en fint så förutsätter hon att motståndaren kommer att ducka, varpå hon kan rikta ett slag emot den lucka som därav uppkommer. Hon kan anta att detta är vad som kommer att hända just eftersom hon vet hur hon själv skulle ha reagerat om hon befann sig i motståndarens situation. Mead menar att jaget till stor del finns på ett omedvetet plan. Vi går alltså inte nödvändigtvis in för att ta till oss andras attityder. Vidare tror han att varje individ har en uppsättning med jag, och att vilket jag vi antar är beroende av den sociala situationen som vi för tillfället befinner oss i. Enligt Mead är det inte bara samhället som formar jaget utan även vice versa; ”*Det är genom sitt förhållande till andra i samhället, på grund av de rationella sociala processer som försiggår i samhället, som man har en existens som medborgare. Å andra sidan reagerar individen ständigt på de sociala attityderna och förändrar i den kooperativa processen själva det samhälle till vilket han hör*” (Mead, 1976, s. 148). Individens känsla av att hon tillhör och är beroende av samhället utgör också grunden till hennes känsla av plikt. Därför, menar Mead, ligger det i samhällets intresse att se till att dess medborgare känner sig delaktig.

Enligt Mead har jaget den egenskapen att det är ett objekt för sig själv. Med detta menar han att individen har möjligheten att inta samma attityd till sig själv som andra har gentemot henne. Hon kan härmed ställa sig utanför en situation och värdera den objektivt. Detta, menar Mead, utgör grunden till det intelligenta och rationella handlandet (Mead, 1976). Begreppet ”den generaliserande andre” förekommer ofta i Meads skrifter. Det syftar till alla människor i individens omgivning vilkas attityder är relevanta för hennes status som, exempelvis, asylsökande. Om individen saknar förmågan att inta dessa attityder så är ett samförstånd mellan individen och omgivningen omöjliggjort. Genom den generaliserande andre utövar samhället kontroll över dess individuella medlemmar, på så vis att det i hög grad formar hennes tankar;

Vad som utgör det organiserade jaget är organisationen av de attityder som är gemensamma för gruppen. En person är en personlighet för att han tillhör ett samhälle, eftersom han tar över institutionerna i detta samhälle i sitt eget handlande. Han tar dess språk som ett medium genom vilket han får sin personlighet, och sedan genom en process i vilken han tar de olika roller som alla de andra erbjuder kommer han att få samma attityd som medlemmarna i samhället (Mead, 1976, s.125).

Enligt Mead uppstår jaget genom att den enes handling utgör stimulus för den andre att reagera på ett visst sätt, vilket i sin tur gör att vi anpassar våra handlingar till fortsatt respons. Han exemplifierar med att jämföra med barnens lek; Man måste vara redo att ta varje annan persons roll, man måste veta vad de kommer att göra samt förstå varför, för att kunna genomföra sitt eget spel. Mead skiljer på två begrepp som han kallar I och me. Skillnaden beskriver han såhär; ”*I* reagerar på det jag som uppstår genom att vi intar de andras attityder/ *I* är organismens respons på de andras attityder; *me* är den organiserade uppsättning av andras attityder som man själv antar” (Mead, 1976, s.133). Han menar, som jag tolkar det, att individens me är den del av jaget som helt och hållet är resultatet av de sociala sammanhang hon varit inblandad i, det som uppstår när hon ser på sig själv med andras ögon. Hennes I å andra sidan är den sida av jaget som är självständigt och kan åstadkomma förändringar, och som utgår ifrån de unika erfarenheter som varje individ har. Mead är även noga med att skilja på begreppen medvetande och självmedvetande, då medvetandet endast syftar till en individs erfarenhetsfält medan självmedvetandet utgör ett uppväckande hos oss själva av den grupp attityder som vi uppväcker hos andra.

Förutsättningen för att ett växelspel som jag tidigare talat om ska vara möjligt är att de interagerande individerna tolkar de symboler som används på samma sätt. Beroende på vad vi har för bakgrund och erfarenheter i bagaget kommer vi dock oundvikligen att tolka och

hantera ett fenomen på olika vis. Mead exemplifierar med att ett teleskop i händerna på en nybörjare inte är ett teleskop i samma betydelse som det är för den som befinner sig på toppen av Mount Wilson. För den förre ter sig instrumentet värdelöst, medan det för den senare, som vet att handskas med det, erbjuder en oändlighet av möjligheter. Språket är enligt Mead detsamma som en konversation med ”signifikanta symboler”, vilket innebär att en gest förstås på samma sätt både av dess sändare och av dess mottagare. Med hjälp av dessa symboler möjliggörs rollövertagande mellan två parter, d.v.s. ett samförstånd som grundar sig på att individ A har förmågan att inta individ B:s perspektiv (och vice versa), eftersom symbolerna har samma mening för dem. Mead menar vidare att språket är att betrakta som så mycket mer än enstaka bokstäver sammansatta i ord och meningar;

En person lär sig ett språk och, som vi brukar säga, får en ny själ. Han intar deras attityd som använder sig av det språket. Han kan inte läsa dess litteratur, kan inte konversera med dem som tillhör det samhället utan att ta dess särpräglade attityder. Han blir i den meningen en annan individ. Man kan inte använda ett språk som en ren abstraktion; oundvikligen förmedlar man också i någon grad det liv som ligger bakom det (Mead, 1976, s.200).

Mead menar att bildandet av en institution sker när samhället handlar gentemot olika individer på ett identiskt sätt under vissa omständigheter. Bemötandet är alltså inte beroende av personens individuella egenskaper. För att åstadkomma förändringar måste individen ställa sig upp och försvara det hon gör. Endast på så vis kan hon ändra samhällets attityd gentemot henne. Och endast på så vis kan samhället förändras. Avslutningsvis menar Mead att i det ideala samhället fungerar kommunikationen mellan alla dess medlemmar. En perfekt fungerande kommunikation ser ut på så vis att varje individ bär just den respons inom sig själv som hon vet att hon framkallar i samhället.

Jag menar att Meads tankegångar är användbara i min undersökning på grund av att de människor som kommer hit till Sverige i egenskap av asylsökande befinner sig i en psykologiskt sett känslig position. Resan till Sverige utgör möjligen början på ett helt nytt liv, i vilket de tvingas in i nya identitetsprocesser, och skapandet av ett nytt självmedvetande. I detta läge tar individen enligt Mead till sig den generaliserande andres syn på sig, och gör den till sin egen. Vad det svenska samhället förmedlar för bild blir därför viktigt. Att jag har tagit upp begreppet institutionalisering beror på att jag ser att det finns en risk i att asylsökande klumpas ihop som grupp, varför bilden av var och en inte blir individuell. Detta menar jag är problematiskt eftersom de asylsökandes me tenderar att bli mycket likartat, på bekostnad av

deras självkänsla och självbild som unika individer. Mead menar att det blir svårt för individen att förverkliga sig själv i en värld som inte tillåter henne att vara just individuell;

När någon förverkligar sig själv, i det att han utmärker sig, framhäver han sig gentemot andra i någon specifik situation som rättfärdigar att han hävdar sig gentemot dem. Om han inte skulle kunna till det gemensamma samhället tillföra detta särdrag hos sig själv, om det inte kunde erkännas, om andra inte kunde ta hans attityd i viss mening, kunde han inte få emotionell uppskattning, skulle han inte kunna vara just det jag han försöker vara (Mead, 1976, s. 226).

Ferdinand Tönnies

Den andra teoretikern jag har använt mig av heter Ferdinand Tönnies. Idéerna i följande avsnitt är samtliga hämtade ur hans verk *Community and Civil Society* (2001). Tönnies är kanske allra mest känd för myntandet av de två begreppen *Gemeinschaft* och *Gesellschaft*. Det är också dessa begrepp som jag kommer att använda mig av. De syftar till de två olika typer av samhällelig samvaro som han menar finns. *Gemeinschaft* syftar till en ömsesidighet uppbyggd på naturlig gemenskap, en förening av mänskliga viljor som består även sedan människorna skiljts åt. Allting som kan härröras till förtroelighet kopplar Tönnies till *Gemeinschaft*. Han menar att *Gemeinschaft* var det vanligaste samhällssystemet förr i tiden, och det är således sprunget ur landsbygden. De positiva aspekterna väger alltid över här, och den starke hjälper den svage av den anledningen att hon själv vill; ”*And, particularly within these organic kin – based relationships, the stronger party feels an instinctive, spontaneous tenderness towards the weak, a desire to help and protect, which is bound up with pride of possession and the enjoyment of his own power*” (Tönnies, 2001, s. 27). Den ömhet som de starkare känner för de svagare baseras på gemensamma minnen, förtroende för och tro på varandra;

Mutual understanding rests upon intimate knowledge of one another, reflecting the direct interest of one being in the life of another and willingness to share in his or her joys and sorrows. Such understanding becomes more likely, the greater the similarity of background and experience, or the more people’s natural dispositions, characters, and ways of thinking resemble or complement each other (Tönnies, 2001, s. 33).

Tönnies menar att det alltid kommer att finnas någon form av hierarki i samhällen, men att en ”undersåte” som åtnjuter auktoritetens förtroende och respekt i många avseenden är att betraktas som fri trots sin beroendeställning. Vidare menar Tönnies att de lagar som är grundläggande för alla *Gemeinschaft* – samhällen är följande;

1. Relatives and spouses love each other or easily get used to one another. They often think of each other and like to converse together. The same is true of neighbours and other friends as well. 2. There is mutual understanding between those who love each other. 3. Those who love and understand each other stay together and organise their joint existence (Tönnies, 2001, s. 34).

Språket är i Gemeinschaft – samhället inte något påhitt, utan det naturliga resultatet av människornas kunskaper och förståelse för varandra. Det är ett ofrivilligt resultat av djupa känslor och förhärskande tankesätt. Individens frihet och välmående utgör en förutsättning för att Gemeinschaft – samhället ska fungera, då det krävs att de positiva aspekterna väger tyngre än de negativa. Tönnies menar att auktoriteterna i denna form av samhälle ödmjukt och gärna hjälper till om de uppskattas av övriga. Auktoriteterna tar till bestraffning enbart när övriga föraktar eller glömmet bort dem. Tönnies menar att Gemeinschaft går att finna i sin allra starkaste form i tre olika förhållanden; 1. Förhållandet mellan mamma och barn, där direkta och ömsesidiga band uppstår. Dessa förstärks efterhand av gemensamma minnen och erfarenheter. 2. Förhållandet mellan man och kvinna som lever i parförhållande och har barn. Deras band stärks på grund av de gemensamma barnen, det gemensamma hushållet och gemensamma ägodelar. 3. Förhållandet mellan syskon. Detta byggs på de gemensamma minnen och det gemensamma ursprung som syskon delar, och förstärks vid hot utifrån.

I Gesellschaft - samhället å andra sidan lever människorna visserligen fredligt jämte varandra, men trots att de har mycket gemensamt kan de ingalunda sägas vara enade. Nyckelord här är vetenskap, affärsförbindelser och individualism. Gesellschaft syftar till en instrumentell, artificiell ordning där människor drar nytta av varandra, och där utbytet är det centrala; *"In fact everyone is thinking of himself and trying to push his own importance and advantages at the expense of all the rest. For any favour which one person renders to another he expects, even demands, an equivalent in return. He calculates his services, flatteries, and gifts to the letter, to see whether they are having the desired effect"* (Tönnies, 2001, s. 65). Intresset riktas i huvudsak mot den aspekt av personen som är lönsam, såsom exempelvis egenskapen att vara lönearbetare. I alla avseenden går individens bästa före kollektivets; *"Nobody wants to do anything for anyone else, nobody wants to yield or give anything unless he gets something in return that he regards as at least an equal trade – off"* (Tönnies, 2001, s. 52). Det gemensamma goda existerar inte här. Lögn och falskspel är därmed tillåtet. Konflikten är ett naturligt tillstånd. Människorna i Gesellschaft ska dock ses som konkurrenter till varandra snarare än som fiender, då de egentligen inte vill varandra illa, utan endast sig själva väl. Språket ser man här som en uppfinning, vilket har en instrumentell funktion. Detta innebär att vi använder oss av det i bestämda syften. Gesellschaft återfinns framförallt i städerna, och har därmed, menar Tönnies, i och med urbaniseringen, kommit att bli en alltmer slagkraftig konkurrent till Gemeinschaft. Medan Gemeinschaft är ett naturligt fenomen så är Gesellschaft

i stället ett artificiellt system, vilket mänskligheten med tidens gång har konstruerat. Därför är också språket i Gesellschaft, till skillnad från i Gemeinschaft, någonting instrumentellt och artificiellt, uppfunnet för att exempelvis affärsmän ska kunna förstå och förhandla med varandra. Tönnies menar att varje samhälle består av inslag av både Gemeinschaft och Gesellschaft, och att det som skiljer dem åt är hur stora proportioner respektive system får.

Jag har i det här avsnittet redovisat några av Meads och Tönnies´ huvudidéer. En slutsats jag efter denna genomgång kan dra är att Tönnies´ begreppspar Gemeinschaft och Gesellschaft är lämpliga att kombinera med Meads tankar om jaget och den generaliserande andre. Detta eftersom samhället ju enligt båda teoretikerna påverkar individen, såväl som att individen påverkar samhället. Att ha en kunskap om detta inför fortsatt läsning är viktigt, då teorierna bidrar till ökad förståelse för intervjupersonernas upplevelser.

2.3 Redovisning av intervjuer

I det här avsnittet kommer jag att redovisa de fyra intervjuer som jag har genomfört. Inledningsvis ger jag en kort presentation av var och en av mina intervjupersoner, innan jag med hjälp av temarubriker presenterar vad som framkommit i intervjuerna. I respektive avsnitt har jag delat upp texten på så vis att jag först går igenom vad intervjupersonerna har tyckt och tänkt om det bemötande de har fått, och därefter vad de haft för åsikter om den givna informationen.

Hussein är 18 år och kommer från Irak. Han kom till Sverige på egen hand, och hade vid intervjutillfället varit här i en månad. Att Hussein kom just hit berodde på att hela hans familj sedan två år tillbaka fanns i Malmö. I Irak studerade han, vilket han hoppades att han så småningom skulle kunna fortsätta med.

Said är 24 år och kommer från Irak. Han kom till Sverige på egen hand, och hade vid intervjutillfället varit här i en månad. Delar av Suids familj var kvar i Irak, men han hade sin syster i Malmö. För närvarande bodde han hos henne. I Irak ”sysslade han med lite av varje”.

Ali är 30 år och kommer från Irak. Han kom till Sverige på egen hand, och hade vid intervjutillfället varit här i en månad. I Irak arbetade han i en affär. Alis familj fanns kvar i

Irak. Han uppgav att anledningen till att han flydde var att han blev hotad till livet av människor som inte tyckte om att han arbetade för ett utländskt företag. Han var nu mycket orolig eftersom hans familj dagligen levde under hot. En av familjemedlemmarna hade dessutom nyligen blivit kidnappad. Ali bodde nu hos vänner i Malmö.

Muhammed är 36 år och kommer från Irak. Han hade vid intervjutillfället varit i Sverige i cirka en månad. Muhammed kom hit tillsammans med sin fru och sina små barn. Vid intervjutillfället bodde de hos några gemensamma vänner. I Irak arbetade Muhammed som assistent på ett sjukhus, vilket han hoppades på att så småningom kunna fortsätta med här.

2.3.1 Intervjupersonerna om bemötande och information under den första månaden i Sverige

Samtliga intervjupersoner sade sig ha blivit vänligt och respektfullt bemötta under den första månaden av såväl tjänstemännen på Migrationsverket som av personalen på CFA. Likaså var alla överrens om att samarbetet mellan ansvariga organisationer och myndigheter hade fungerat bra, och att de kände förtroende för dessa. På frågan om vart han helst skulle vända sig om han undrade någonting eller fick problem svarade Hussein att han föredrog CFA, därför att han tyckte att han där hade fått mer information om hur livet fungerar i Sverige. Han sade dock även att han under den första månaden, innan han kom i kontakt med CFA, hade känt att det funnits ett klimat där han kunnat vända sig till Migrationsverket närhelst han fått problem. Också Ali menade att han helst skulle vända sig till CFA i samma situation, därför att han kände sig bekväm där. De andra två männen uppgav sig inte ha några speciella preferenser, men var nöjda bemötandet de fått på båda ställena. Ali var den ende som hade vissa invändningar mot det bemötande han fått. Han berättade att han hade haft det mycket svårt i hemlandet på grund av att han levt under hot, och uttryckte besvikelse över att han inte hade blivit erbjuden hjälp i form av psykologsamtal, vilket han hade önskat. Han menade att personalen på Migrationsverket vid ansökningstillfället sagt att man skulle ta tag i detta så småningom; *”they said: ‘don’t tell us now. We will book an appointment for you and then we can talk about it’”*. Ali berättade att han kallades till ytterligare ett möte på Migrationsverket, där hans problem diskuterades. Han tyckte dock inte själv att detta var tillräckligt. Samme man uttryckte missnöje över att han inte förrän alldeles nyligen hade fått utbetald dagersättning. Han menade att han hade klarat sig ekonomiskt genom att låna pengar av en vän. Hussein påpekade att han hade varit i Sverige en så pass kort tid att han inte hunnit

vara med om så mycket ännu. Han menade att han troligen skulle komma att ha både mer beröm och mer kritik att komma med när han varit här en litet längre tid.

Intervjupersonerna beskrev på liknande sätt vad som hände i samband med ankomsten till Sverige; De vände sig till Migrationsverket där de lämnade in en asylansökan, varpå de fick beskedet att de så småningom skulle få en kallelse till intervju hemskickad. Samtliga intervjupersoner uppgav att de hade fått denna kallelse, och sedermera varit på en intervju. Cirka en vecka innan introduktionsveckans start fick var och en ett brev hemskickat med information om var denna skulle äga rum och vad den skulle gå ut på. Intervjupersonerna uppgav att de utöver detta inte hade fått någon information. På frågan vad de hade gjort den senaste månaden svarade Hussein, Ali och Said att de inte hade gjort någonting annat än att vänta. Muhammed berättade att han hade haft en svår första månad, eftersom både han, hans fru och deras små barn hade gått sysslolösa. Den allra första tiden i Sverige hystes de av Migrationsverket in i ett litet hotellrum på ungefär 15 kvadratmeter (Muhammed jämförde med det rum vi satt i vid intervjutillfället). Han sade att denna period hade varit mycket påfrestande, och att det efter flytten till vännerna blivit något bättre. Han menade dock att ovissheten hade tagit hårt på hela familjen. Muhammed gav trots detta intryck av att vara den som hållit sig mest sysselsatt. Han uppgav att han under den första månaden hade besökt irakiska vänner som också var bosatta i staden.

Hussein uppgav att han hade velat ha mer allmän information under den första månaden. Han menade att han inte hade känt att han haft några större problem som han behövt hjälp med, men att han om så hade varit fallet inte skulle ha vetat riktigt vart han skulle vända sig. Han uttryckte att han under denna period hade känt sig maktlös. Said tyckte att han hade fått för lite information om asylprocessen, både under den första månaden och under introduktionsveckan. Han menade att han hade tyckt att det varit svårt att inte veta vart han skulle vända sig, och när han kunde förvänta sig att få svar på sin ansökan. Han uttryckte, liksom Muhammed, att han upplevde det som mycket svårt att inte ha fått någon information om vad som skulle komma att hända. Ali uppgav att han inte hade saknat någonting i informationsväg, utan att han hade fått veta vad han behövde.

2.3.2 Intervjupersonerna om bemötande och information under den obligatoriska introduktionsveckan

Vad gäller klimatet mellan informatörer och deltagare menade Hussein att han kände att det var okej för honom att ställa frågor. Samtidigt kom det under intervjun fram att han faktiskt hade en del frågor, bland annat om arbete och praktik, som han ändå inte ställde. Ali sade att han kände sig uppmuntrad att ställa frågor, och påpekade som exempel på detta att han mycket riktigt ställde en känslig fråga gällande sina psykiska besvär under sjukvårdsundervisningen. Muhammed tyckte även han att det var ett öppet klimat i klassrummet, och att det fanns tillräckligt med tid och utrymme till att ställa individuella frågor. Även Said menade att han under introduktionsveckan känt sig bekväm och respekterad av personalen.

Under introduktionsveckan lade jag märke till att det snabbt uppstod en vänskap mellan deltagarna, framförallt mellan de tre ensamstående männen. Därför frågade jag intervjupersonerna vad de tyckte om att ha fått träffa landsmän i samband med introduktionen, varpå Ali svarade såhär; *"It's very difficult here, and when you meet somebody from your country you feel comfortable and good"*. Detta är en beskrivning som väl sammanfattar de olika männens svar. Said menade dock att det viktigaste inte var att deltagarna kommer ifrån samma land; *"It's not important that they are from Iraq. It feels the same with all arabic countries, because we speak the same language"*.

På frågan om han skulle ha velat ha mer eller mindre av någon information under introduktionsveckan svarade Hussein nej. Ali menade sig inte heller ha saknat någonting, utan tyckte att undervisningen hade anpassats väl efter vad de asylsökande kunde tänkas behöva i den situation de befann sig i. Said och Hussein tyckte att undervisningen om arbete och praktik var den som gav dem mest, då de menade att detta var det som de kände mest behov av att veta mer om. Said tyckte även att informationen om hälsa och sjukvård var givande. Ali sade sig vara lika nöjd med allting, medan Muhammed uttryckte sig såhär i frågan; *"All of the information was good. Even if it wasn't useful, it wasn't harmful either"*. Alla intervjupersonerna uppgav sig nu veta vart de skulle vända sig ifall de skulle drabbas av någon form av psykiska eller fysiska problem. Värt att notera är att ingen av intervjupersonerna tyckte att lektionen om asylprocessen var den som känts viktigast. Detta skulle kunna bero på att de i samband med introduktionen blev tilldelade varsin personlig OV – handläggare, vilken framöver skulle finnas tillgänglig för att svara bland annat på den sortens frågor, och att de därför tänkte att de visste vart de kunde vända sig om/ när de undrade någonting inom detta område. Vid de två sista intervjuerna, med Said och

Muhammed, frågade jag ifall de skulle ha deltagit i introduktionsveckan även om den inte hade varit obligatorisk, vilket de menade att de skulle ha gjort.

Den kritik som intervjupersonerna hade av introduktionsveckans upplägg och form var följande; Hussein tog upp några delar av föreläsningen om ekonomi och arbete som han inte hade förstått. I övrigt menade han dock att han förstod allt som sades. Hussein efterlyste också mer personlig information, d.v.s. information mellan fyra ögon. Även Ali tyckte att det kunde ha varit mer information av denna sort. Said, Muhammed och Ali uppgav att de hade förstått allt som sagts under introduktionsveckan. Said sade dock att han skulle ha velat ha mer information om asylprocessen; *"I don't think that I've received enough information about the asylum process, because I don't know what I can apply, how to apply, and when I will get any answers"*. Muhammed å sin sida efterlyste mer information i form av tryckt material, eftersom han menade att man då lätt kan gå tillbaka och titta i fall man har missat eller glömt något. Vad gäller informationen på Internet tyckte han att det var bra att den fanns. Hussein hade inte sett att texten på CFA:s hemsida fanns tillgänglig även på arabiska, varför han inte hittills hade haft någon behållning av informationen. Ali och Said hade inte (ännu) utnyttjat informationen på Internet.

Jag noterade att en av tolkarna under introduktionsveckan var noga med att förklara att hon hade tystnadsplikt. Övriga nämnde ingenting om detta. Av denna anledning frågade jag intervjupersonerna ifall de tyckte att det hade någon betydelse gällande vad de tyckte sig kunna fråga och prata om under lektionerna. Det visade sig att Ali och Hussein tyckte att sekretessaspekten var viktig, och att de kände sig bekvämare när det på detta vis klargjordes vad som gällde. Said menade dock att det för honom var en självklarhet att samtliga tolkar var anställda av myndigheterna och därför automatiskt hade tystnadsplikt. Av samma anledning tyckte inte heller Muhammed att det spelade någon större roll ifall tolkarna informerade om tystnadsplikten eller ej. Avslutningsvis kan sägas att ingen av intervjupersonerna uppgav att de hade pratat med personalen om vad de tyckte om informationen.

2.3.3 Intervjupersonerna om information och tankar om framtiden

Bustos och Björkqvist menar att väntan i ovisshet utgör en grogrund för psykiska besvär hos asylsökande (Bustos & Björkqvist, 1996). Därför ansåg jag det vara av vikt att ta reda på vad de asylsökande hade fått för information om vad som skulle komma att hända framöver, och

huruvida de bedömde den vara tillräcklig. När jag frågade intervjupersonerna ifall de visste vad som skulle hända närmast var det ingen som kunde svara. Ali sade att det enda han visste var att han varken ville eller kunde åka tillbaka till Irak. I stort sett det enda som intervjupersonerna visste konkret om framtiden var att de skulle börja på SFI inom kort, vilket de fick information om under introduktionsveckan. Muhammed inväntade dock identitetshandlingar, och sade att innan han fått dem kunde han inte börja studera SFI. Muhammed var för övrigt den som verkade ha fått mest information, då familjen hade blivit lovade någonstans att bo, och att barnen skulle få börja skolan. Muhammed berättade att han inte hade fått någon som helst information om vilka odds han och hans familj hade att få uppehållstillstånd. Ändå (eller kanske just på grund av detta?) uttryckte han en förhoppning om och även en tro på att få stanna.

Ovisshet angående framtiden präglade alla de fyra männens berättelser. Så här sade Said; *"I am 24 years old and I don't know what is going to happen to me. I feel lost/ I am living in my sisters house for the moment. It is difficult to say what will happen next, because I don't know what will happen to me. It's a difficult situation for me."* Det jag slog av var dock den optimism som trots ovissheten dominerade i männens funderingar över framtiden. Hussein, Said och Muhammed ville stanna i Sverige och hade också stora förhoppningar om att få göra det. När jag frågade Hussein om hur han såg på framtiden log han och svarade kort och gott: *"bright!"* Said sade att som det kändes nu så var det i Sverige han ville vara, men att det egentligen inte spelade någon större roll, så länge han fick vara på ett tryggt ställe. Jag frågade samtliga intervjupersoner ifall de skulle vilja åka hem till Irak ifall situationen stabiliserades där. Det var det dock ingen av männen som ville, eftersom ingen av dem hyste något större hopp om att det skulle komma att bli bättre i hemlandet inom en överskådlig framtid. Nedan följer de svar jag fick när jag frågade intervjupersonerna vad de hade för förhoppningar om framtiden; *"I want to stay in Sweden, and continue my studies"* / Hussein, *"I want to learn the language, and work!"* / Ali, *"I want to find work, of some sort. To earn money, to get married, a house and children"* / Said, *"I only hope for a stable life, that my kids and my wife will go to school and study, and I will work. I hope life will be like it was in Iraq, that I can earn good money and support my family"* / Muhammed.

I det här avsnittet har jag redovisat de resultat jag har fått fram av mina intervjuer.

Intervjupersonerna har visat sig vara överrens om att samarbetet mellan svenska myndigheter har fungerat väl. De har också tyckt sig blivit bemötta med vänlighet och respekt, i viss mån

undantaget Ali, som hade vissa invändningar angående bemötandet. Enligt några av intervjupersonerna har det också funnits vissa brister i informationen, både under den första månaden och under introduktionsveckan.

2.4 Analys av intervjuer

Framöver kommer jag ägna mig åt att knyta de intervjusvar jag har fått ovan till mina huvudteorier, samt i vissa fall även övrig relevant litteratur. Jag har här strävat efter att skapa en förståelse för varför jag har fått de svar jag har fått, vilket som vi kommer att se kan vara resultatet såväl av medvetna som av omedvetna processer inom intervjupersonerna.

CFA och svenska myndigheter fick som vi sett ett överlag gott betyg av mina intervjupersoner vad gäller mottagande. Utan att på något vis förringa deras insatser vill jag ändå gå steget längre och problematisera dessa intervjuresultat. Intervjupersonerna kommer ju ifrån en annan del av världen, där saker och ting troligtvis fungerar på ett annat sätt än vad det gör här. Utan att lägga några värderingar i var det kan tänkas fungera bäst så är en rimlig utgångspunkt att en nyanländ asylsökande inte vet vad hon har att vänta sig här i Sverige. Enligt Mead uppstår jaget när individen interagerar med andra människor. I den situation som en nyanländ asylsökande befinner sig så har hon dock inte hunnit med att omformera sitt jag. Hon vet inte vad den andre kommer att ta sig för härnäst, och kan därför inte heller anpassa sitt handlande efter fortsatt respons. Hammar menar att nyanlända flyktingar löper större risk att utsättas för diskriminering från myndigheters sida utan att detta märks, just för att de ofta själva har låg administrativ kompetens;

De känner inte till vad de har rätt att vänta sig från tjänstemäns sida. De vet inte så bra hur de borde formulera sina önskemål eller ställa sina krav. De har inte lärt sig hur de kan försvara sina intressen och t.ex. framföra besvär över ett beslut. Det kan vara en frestelse för en tjänsteman att utnyttja ett sådant övertag, när han förstår att det inte kommer att möta några invändningar (Hammar, 1985, s.99).

Vidare menar författaren att nyanlända flyktingar som endast ser sin vistelse i Sverige som någonting tillfälligt har större benägenhet att jämföra de svenska förhållandena med hur det sett ut i hemlandet. I detta läge vinner inte sällan Sverige, då det byråkratiska systemet i hemlandet ofta har varit betydligt mer auktoritärt, och polisen mer brysk etc. (Hammar, 1985). Innan den nyanlända asylsökande har lärt sig vad hon kan kräva av myndigheter etc. i Sverige så kan man därför tänka sig att det nya landet för henne framstår som än mer föredömligt än vad som kan tänkas vara realistiskt. När hon däremot har kommit in i samhället, lärt sig språket, etc., kommer hon enligt Mead automatiskt att ta del av det liv som ligger bakom

språket, och av det förhärskande tankesätt som råder. Då kommer hon också att överta de krav och förväntningar som övriga medborgare har på svenska myndigheter. Likaväl som det skulle kunna vara så att männen till fullo menade alla positiva omdömen de gav så kan det också tänkas vara så att intervjupersonerna inte i onödan ville komma i konflikt med någon av aktörerna, och därför hade lagt upp en strategi där de lärt sig att anpassa vad de sade efter vem de pratade med;

Man vet aldrig vilken av dem kan komma att spela den avgörande rollen i ens flyktingodyssé. Denna strategi påminner om situationen när en människa gående på istäcket tappar fotfäste och ramlar i det iskalla vattnet. På ytan, runt omkring en flyter isflak. För att inte drunkna tvingas man hoppa från det ena isflaket till det andra utan att ens tänka på deras storlek, form och uthållighet. Ty för tillfället finns det inga till synes bättre alternativ tillgängliga (Slavnic, 2000, s. 52).

I det här läget menar författaren att det är naturligt att den asylsökande intar en försiktig hållning, och hellre säger för litet än för mycket (Slavnic, 2000). Detta stämmer väl överrens med det intryck jag fick under intervjuerna. En tendens som jag tyckte mig se var att när jag frågade intervjupersonerna på en mer allmän nivå ifall de tyckte att de saknat någonting från myndigheternas sida, så hade ingen av dem några invändningar att komma med. Samtidigt så märkte jag att om jag lirkade litet med dem, och kanske ställde om i stort sett samma fråga fast formulerad annorlunda, alternativt i ett annat skede av intervjun, så kunde det hända att jag fick andra svar. Enligt Mead skulle detta kunna bero på att det var olika delar av personernas jag som talade. Den del som strävade efter att få stanna i Sverige gav de svar som den trodde var lämpligast. Kanske vill man framstå som foglig och tacksam, för att man tror att en person som inte klagat och ställer till besvär har större chanser att få stanna? Samtidigt fanns det en annan del av jaget som ville göra sig gällande, och som var mer kritisk.

Av intervju svaren har framgått att de asylsökande under den första månaden kände sig maktlösa och inte kunde göra mycket annat än att passivt vänta på någon form av besked. Bustos och Björkqvist menar att det är viktigt att den asylsökande uppmärksammas och så fort som möjligt görs delaktig i det nya samhälle hon hamnat i; *"I allt är det viktigt att öka de asylsökandes och flyktingarnas inflytande över sina egna liv, att skapa och ge rum för 'brugerinflydelse', att de asylsökande och flyktingarna får vara aktiva subjekt"* (Bustos & Björkqvist, 1996, s. 204). Enligt Mead måste dock en aktör (i det här fallet den asylsökande) veta vad den andre (i det här fallet myndigheterna) kommer att göra, samt förstå varför för att kunna genomföra sitt eget "spel". Ingen av de asylsökande visste ju i det här fallet vad som skulle komma att hända, och än mindre varför. De kände inte till de symboler som användes i

kommunikationen i det nya samhälle de hamnat i, och än mindre hur de skulle användas. Så länge de saknade dessa kunskaper hade de inte förmågan att tolka den generaliserande andre, och kunde därmed heller inte se sig själv genom dennes ögon och (re)agera på lämpligt sätt.

Jag fick under intervjun med Ali intrycket av att han kände sig bortglömd av myndigheterna, både på en psykologisk och på en praktisk nivå. Det är problematiskt att den första kontakten han hade med det svenska samhället, med den nya generaliserande andre, resulterade i att han kände sig försummad. Mead menar ju att den generaliserande andre är en viktig agent när det gäller formandet och omformandet av individens självbild. Enligt Kristal – Andersson innebär det en så pass påfrestande process att fly från sitt hemland att alla asylsökande, oavsett bakgrund, behöver stå i kontakt med psykolog eller psykiater under hela den period som de väntar på beslut. Detta bör därmed vara en service som erbjuds samtliga som har sökt asyl och vars ärende är under utredning (Kristal – Andersson, 1984). Bustos och Björkqvist uttrycker sig inte lika kategoriskt, utan menar att det är viktigt att det under väntetiden finns beredskap för att hantera och hjälpa asylsökande som mår psykiskt dåligt. Det bör finnas en atmosfär där det är tillåtet och möjligt för den asylsökande att tala om sina eventuella trauman, men inte ett måste (Bustos & Björkqvist, 1996). De andra tre männen uppgav sig exempelvis åtminstone i detta skede inte ha några sådana behov, vilket inte utesluter att de någon gång kan tänkas uppkomma. En tänkbar förklaring till att de tre övriga männen uppgav att de inte hade behov av att prata med någon skulle kunna vara att denna möjlighet faktiskt inte hade erbjudits dem. Mead menar ju att individen bär den respons inom sig som hon vet att hon framkallar hos andra. Genom den generaliserande andre hade intervjupersonerna lärt sig att psykologhjälp inte var ett behov som de borde/ förväntades ha, och de accepterade därför detta som sanning. Kanske skulle situationen ha sett annorlunda ut om deras valmöjligheter hade gjort det?

Samtliga intervjupersoner gav i någon grad intrycket av att de hade upplevt att de blivit institutionaliserade under sin första månad i Sverige, d.v.s. att de alla behandlades efter samma mall, oavsett behov. Detta menar jag är problematiskt på så vis att det kan tänkas leda till problem för dem som är känsliga och/ eller i behov av extra hjälp. Det som framgick i samtalet med Ali styrker denna teori. Enligt Meads tankegångar är det enda sättet som Ali hade kunnat åstadkomma en förändring gällande detta att han höjde sin röst och protesterade, att han gav utrymme för den del av jaget där I – et huserade, något som troligen är lättare sagt än gjort när man som jag tidigare nämnt inte vet vad man har rätt att begära. Slavnic ser en tendens till att asylsökande behandlas efter en på förhand skissad mall, vilken inte tar hänsyn

till det individuella hos personen; ”Ett mekaniskt insisterande på denna, vad man kan kalla vulgär – demokratiska, princip blockerar effektivt flyktingars integrationsprocess” (Slavnic, 2000, s. 7). Han menar att erkännandet av flyktingens individualitet utgör grunden för att hon ska kunna återuppbygga en syn på en meningsfull värld. Slavnic menar vidare att det är mycket vanligt att tjänstemän inriktar arbetet med nyanlända asylsökande på nuet och mot en organisering av deras omedelbara vardagsliv, på bekostnad av samtal om det förflutna och den ovissa framtiden. Att hjälpa de asylsökande att återupprätta en tillit och trygghet blir av denna anledning nästintill en omöjlighet, då varje individs behov av en känsla av kontinuitet i livet är basalt (Slavnic, 2000). Slavnic anser vidare att det är av stor vikt att den asylsökande vid ankomsten erbjuds hjälp i form av någon att prata med, både om det förflutna och om framtiden. Detta var vad Muhammed gav uttryck för – inte så mycket att han behövde psykologsamtal som att han ville ha någon att prata med om rent konkreta problem och frågor. Han ville veta vad som skulle hända framöver. Även om det skulle visa sig att beskedet han fick var negativa, så skulle den eventuellt dystra vetskapen fortfarande vara att föredra framför den hoppfulla ovissheten. Enligt Mead är just individens tillit till det övriga samhället av stor betydelse för att hon ska känna sig delaktig och betydelsefull. Ett par av intervjupersonerna gav som jag har visat intryck av att det fanns vissa brister i denna tillit, något som om det får fortgå kan tänkas bli än mer problematiskt med tiden. Tillit är en viktig komponent både i Gemeinschaft och Gesellschaft. I Gemeinschaft på så vis att samhället inte fungerar om inte dess medborgare har förtroende för varandra, i Gesellschaft på så vis att individen har svårt att förverkliga sig själv om hon inte känner att hon kan lita på andra.

Vad gäller information om vart man ska vända sig vid psykiska eller fysiska problem menade som vi har sett några av intervjupersonerna att det fanns en del övrigt att önska. Enligt EU – direktiv ska dock medlemsstaterna se till att den asylsökande senast 15 dagar efter att hon har lämnat in sina ansökningar ska informeras om organisationer som kan bistå eller informera dem om gällande mottagningsvillkor, inklusive sjuk – och hälsovård (Stenström, 2003). Huruvida detta har skett eller ej kan och ska jag inte uttala mig om, men det är i vilket fall uppenbart att informationen inte i alla avseenden har nått fram. En tänkbar orsak till detta kan vara att det finns information för de asylsökande att tillgå, men att svenska myndigheter inte har tagit hänsyn till eller tänkt på att det inte är säkert att de asylsökande har de ”verktyg” som är nödvändiga för att utnyttja informationen. Mead menar att hur bra det som står till buds än är så förlorar det all sin betydelse om man inte känner till hur man ska gå tillväga för att

utnyttja det. De intervjusvar jag fått tyder på att männen inför introduktionsveckan hade haft ett stort behov av att få information, inte bara inom ett utan inom många områden.

Det faktum att intervjupersonerna upplevde det som positivt att de fick träffa landsmän under introduktionsveckan kan tolkas som ett exempel på hur det kan se ut när Gemeinschaft och Gesellschaft krockar. Gemeinschaft representeras i det här fallet av den kravlösa gemenskap som uppstod mellan deltagarna under introduktionsveckan. De hade mycket gemensamt vad gäller bakgrund och erfarenheter, och hade därmed också lätt för att knyta an till varandra. Gesellschaft å andra sidan exemplifieras av de krav som de svenska myndigheterna ställde på individerna. Det är rimligt att tänka sig att intervjupersonerna i den situation som de befann sig var i speciellt stort behov av den trygghet som Gemeinschaft representerar. Den relation som tycks ha uppstått mellan landsmännen kan jämföras med Tönnies' syskonrelation. Deras gemenskap byggde på en gemensam historia, och i många avseenden ett gemensamt förflutet. När deras tillvaro nu hade rämnat och allting runtomkring dem var osäkert, då fann de varandra och slöt sig samman emot det yttre hot (i form av ovisshet) som omgav dem. De visste inte med säkerhet någonting, förutom att de hade varandra i den främmande tillvaro som de hamnat i. Mycket av den tillit som de med andra måste anstränga sig för att skapa fanns redan mellan de fyra männen. De såg i varandra den generaliserande andre som de var vana vid, som funnits i deras hemland och som de kände sig trygga med.

Ali och Hussein gav med sina svar intrycket av att de utgick ifrån att det instrumentella tänkandet som Tönnies menar härrör från Gesellschaft dominerar inom svenska myndigheter, d.v.s. att de skulle kunna komma att bli bestraffade om de satte sig upp emot auktoriteterna. Där Gesellschaft dominerar litar man inte av självklarhet på varandra, och vad individen har för personlig vinning färgar så gott som alltid hennes handlingar. Av Saida och Muhammeds svar fick jag inte samma intryck, då det föreföll som att de kände att de kunde säga vad de tänkte utan att riskera repressalier. Deras svar hade mer gemensamt med Gemeinschaft, där man känner förtroende för varandra och har kapaciteten att utföra handlingar enbart i syftet att vara snäll och hjälpsam. Med ovan nämnda exempel har jag försökt tydliggöra hur olika skilda individer kan reagera på samma information. Värt att notera här är att Ali endast ställde en fråga under introduktionsveckan, och att detta skedde i samband med den lektion då tolken informerade om sin tystnadsplikt. Muhammed å andra sidan, som uppgav att han hela tiden visste att sekretess rådde, var den som under alla lektioner pratade mest och ställde flest frågor. Eftersom asylsökande kommer från olika samhällsklasser, har olika yrken, olika kön,

och olika bildningsgrad, finns det förstås en viss problematik i avgörandet av vilken nivå man ska lägga informationen och tyngdpunkten på. Resultatet blir ju i vilket fall som helst att alla kommer att behandlas lika, för att använda Meads begrepp institutionaliseras, med den sannolika följderna att någon kommer att tycka att viss information är överflödigt och andra inte. Jag fick av intervjupersonernas svar intrycket av att de alla strävade efter Gemeinschaft i det avseendet att de sökte ovillkorad gemenskap och trygghet. De föreföll dock påverkas av sina olika utgångspunkter i frågan. För Muhammed och Said som föreföll mer vana vid detta sätt att resonera låg det närmre till hands än vad det gjorde för Ali och Hussein, då de sistnämnda som jag har visat gav uttryck för ett större mått av försiktighet i sina svar. De exempel jag har gett ovan illustrerar den problematik som jag menar finns inbyggd i myndighetsutövning. Det förefaller för mig som att en myndighet alltid måste ha ett större inslag av Gesellschaft än Gemeinschaft, eftersom dess arbete bygger på strikt tänkande, exempelvis i form av lagar och regler. Myndigheternas personal känner heller som regel inte sina klienter, vilket gör att det inte per automatik finns ett förtroende mellan tjänstemän och lekmän. Med ett större mått av Gemeinschaft skulle möjligheterna att klienten anförtror sig till myndigheterna öka, vilket är en förutsättning för ett gott samarbete. För att det ska bli verklighet krävs dock att man gör avkall på ett visst mått av individualism, något som kan bli svårt om det instrumentella Gesellschaft – tänkandet dominerar. Situationen kan sägas vara ett moment 22 – där det som ska uppnås inte kan uppnås utan dess egen hjälp.

Det ska sägas att det är fullt möjligt att deltagarna faktiskt inte kunde se några brister med Sverige och det svenska systemet. Eitinger menar att gemensamt för alla flyktingar är att de genomgår en så kallad *överkompenseringsfas*. Det som kännetecknar denna är att flyktingen är lättad över att ha undkommit de faror som hotat henne i hemlandet, och därför bedömer situationen i det nya hemlandet utifrån denna glada, okritiska stämning. Hon har i detta läge svårt för att se fel och brister hos värdlandet. I denna fas är det lätt att få intrycket att flyktingen inte riktigt registrerar eller realistiskt uppfattar alla svårigheter och stress – situationer som hon utsätts för. Denna fas är dock sällan långvarig, utan kommer så småningom att övergå i *dekompeniseringsfasen*, i vilken individen måste lära sig att hantera stress – situationer och konflikter, och skapa sig en ny mer realistisk verklighet att leva i (Eitinger, 1984). Mead menar att individen tenderar att vara intresserad av den attityd hos den andre som speglar den sinnesstämning hon själv befinner sig i. I det här fallet var tre av männen, i viss mån även Ali, hoppfulla och hade tillförsikt inför framtiden. Därför kan man tänka sig möjligheten att de på ett omedvetet plan filterade den information de fick så att den

passade den optimistiska sinnesstämning som de för närvarande befann sig i, d.v.s. de tog till sig den information som var positiv medan den negativa filterades bort.

Hussein var den som fäste störst vikt vid sekretessaspekten. Jag fick intrycket av att han ruvade på frågor som han inte hade tagit upp under introduktionen, antingen på grund av att han inte ville störa eller på grund av att han inte ville att andra skulle höra (eller kanske både och). Han uttryckte sig såhär; *"I think it needs to be more secret, so you feel comfortable talking"*. Hussein gav här uttryck för tankegångar som har att göra med Gesellschaft, då han föreföll rädd för att någon på något vis skulle kunna komma att använda det han sade mot honom. Mead menar, vilket jag tidigare har tagit upp, att individen har en uppsättning olika jag att använda sig av, och att det beror på situationen vilket hon väljer att framhäva. Jag upplevde att just Hussein var den vars olika jag – det i klassrummet och på rasten respektive det som kom fram i intervjusituationen - skilde sig mest åt. I klassrummet och på rasterna var han den som såg gladast och piggast ut. Vid intervjutillfället upplevde jag honom däremot på ett annat vis, då han var allvarligare och gav uttryck för att han inte hade velat säga och fråga allt han hade velat. Franzén menar att denna demonstration av olika jag inte behöver tyda på att någonting är fel; *"Vi betar oss också på olika sätt och får olika speglingar som gensvar i olika grupper och miljöer. Det behöver inte alls betyda att vi som personer känner oss särskilt splittrade. Det är förmodligen ganska vanligt att vi visar olika sidor av oss själva i olika grupper och speglas och bekräftas på olika sätt"* (Franzén, 2001, s. 76). Det kan vara så att Hussein kände att min bild av och mina förväntningar av honom såg ut på ett annat sätt än hans "klasskamraters", och att han därmed anpassade sig därefter. Han blev med andra ord sådan som han trodde att jag trodde att han var i intervjusituationen. Jag, som representant för den generaliserande andre, påverkade därmed hur Hussein betedde sig i den givna situationen.

Enligt Mead så är språket att betraktas inte enbart som en rad sammansatta bokstäver utan som en del av människans och samhällets själ. Känner man inte till dessa koder så kan man heller inte framgångsrikt leva och må bra i ett samhälle. Av denna anledning är just språkundervisning en av de viktigaste punkterna vad gäller intervjupersonernas omedelbara framtid, vilket Hussein mycket riktigt påpekade. För att lära sig språket måste individen komma ut och träffa folk, varför också arbete är en mycket viktig faktor i sammanhanget. Här vill jag återknyta till min redovisning av Integrationsverkets brukarundersökning, där det som brukarna visade sig vara minst nöjda med var den information de fått om arbetsmarknaden, och hur snabbt de kunde komma ut i arbete efter ankomsten till Sverige. Vad

intervjupersonerna sade sig vara mest angelägna om att komma igång med var alltså det som flest asylsökande efter två år i Sverige uttryckte störst missnöje med. Om vi utgår från Tönnies' teori om Gemeinschaft – Gesellschaft, och att instrumentellt tänkande dominerar hos svenska myndigheter, så skulle det kunna vara så att man från deras sida i viss mån inte tänker på de asylsökande som individer och personligheter förrän de har fått uppehållstillstånd, lärt sig språket och därmed är redo att börja arbeta och bidra till samhället. Detta kan påverka den asylsökandes upplevelser på så vis att ovan nämnda synsätt i egenskap av den generaliserande andre internaliseras i hennes självbild. Med andra ord så skulle det kunna vara så att intervjupersonerna kände vad som förväntades av dem, och att det var (åtminstone delvis) därför som de var så angelägna om att komma igång och arbeta/ studera. Det skulle förklara varför intervjupersonerna bedömde lektionen om arbete och praktik som så viktig.

Muhammed sade vid upprepade tillfällen att han i Irak hade levt ett stabilt liv tillsammans med sin familj, och att allt han önskade var att få tillbaka denna stabilitet. Det viktigaste var inte var detta skedde, utan att det skedde. Samhällsvetaren Ahmadi beskriver Muhammeds dilemma på ett bra sätt;

Migranter som till i går hade en fast plats i tillvaron, ett yrke, ett hem, en social roll, måste i dag definiera om allt och kanske i morgon omdefiniera denna omdefinition. Migration betyder för individen att man frivilligt eller med tvång bryter upp från sina invanda och fastställda roller, att man tvingas resa från en partiell verklighet till en annan partiell verklighet och att man upplever att det finns olika partiella verkligheter (Ahmadi, 2000, s. 169).

Författaren menar vidare att det även finns positiva aspekter i en migrationsprocess, då det kan innebära en känsla av frigörelse för individen, och en möjlighet för henne att ta distans och skapa sin egen identitet och sin egen historia. Den sortens tänkande menar jag att man kan se tendenser till i de intervjuvar jag har fått – att intervjupersonerna såg den situation de hamnat i som en chans att börja om på nytt. Ahmadi's beskrivning står dock i uppenbar kontrast till Meads tankar om samhällets och omgivningens inverkan på individens identitet. Enligt Mead har ju individen aldrig ett helt och hållet fritt val angående vem hon vill vara, även om hon kanske tror att hon har det. Även Tönnies menar att individens frihet är begränsad på så vis att hela hennes tankesätt är format av det samhällssystem hon är uppvuxen i. Inte minst är den dessutom begränsad av det nya samhällssystem som hon har kommit till. Vid samtalet med Said framkom att det, mitt emellan det nya och det gamla, är lätt att man hamnar i en jag – kris. Uppryckt med rötterna ur hela sitt sammanhang visste Said plötsligt inte riktigt var han hörde hemma, och därmed inte heller vem han egentligen var och

vad som var hans rätta jag. Han befann sig mitt emellan det jag han var i sitt hemland och det nya jag som han var på väg att skapa sig i Sverige, i ett slags temporärt vakuum. Kanske skulle Said ha känt igen sig i dessa tankar; ”*Jag är inte det gamla, jag är inte det nya. Kanske bör jag inte vara det gamla, kanske bör jag inte vara det nya. Jag kan inte vara det nya. Jag är inte längre det gamla. Vem är jag?*” (Kristal – Andersson, 1984, s. 107).

Bustos och Björkqvist nämner en rad faktorer som de menar bidrar till att asylsökande ofta mår psykiskt dåligt i inledningsskedet av sin vistelse i Sverige. Många av dessa faktorer har berörts ovan, exempelvis otrygghet och osäkerhet inför framtiden, brist på meningsfull sysselsättning, brist på inflytande och ansvar över sin situation, trångt boende och begränsat privatliv samt brist på psykosocialt stöd. Författarna menar vidare att det är viktigt att bemöta den asylsökande utifrån ett helhetsperspektiv. Detta innebär att man måste ta hänsyn till individfaktorer, traumatiska erfarenheter i hemlandet eller under flykten, mottagandet i det nya landet, hur det påverkar individen att leva i exil, samt hennes nuvarande och historiska sociala, kulturella, politiska, ekonomiska och ideologiska/ religiösa sammanhang (Bustos & Björkqvist, 1996). Hofstede är inne på samma linje, men betonar dessutom att det inte räcker att ta hänsyn till den asylsökandes nationalitet, utan att man också måste vara medveten om de betydande regionala skillnader som kan förekomma inom en nation. Vidare påminner han om att det inom ett land kan förekomma en mängd olika språk vilka i sin tur har inverkan på de olika gruppernas kultur. Han lyfter även fram aspekter som köns -, generations – och klasskillnader (Hofstede, 1991). Det finns alltså en hel del faktorer som man måste vara medveten om och se upp med om man vill undvika institutionalisering. Under introduktionsveckan togs dock föga hänsyn till individuella skillnader, då undervisningen skedde övervägande i form av envägskommunikation. Alternativet till detta hade varit det som ett par av intervjupersonerna efterlyste, nämligen att mer information gavs mellan fyra ögon, vilket skulle ha möjliggjort fler frågor, och att den enskilda individen fick veta just det som hon ansåg sig behöva. I ett sammanhang där Gesellschaft dominerar, exempelvis inom en myndighet, skulle man dock aldrig kunna arbeta på detta vis, då det inte direkt kan betraktas som effektivt och lönsamt.

I det här avsnittet har jag analyserat de intervjusvar jag fått, med ambitionen att öka förståelsen för intervjupersonernas upplevelser. Jag har bland annat konstaterat att intervjupersonerna ibland har gett tvetydiga svar, och diskuterat vad detta kan tänkas bero på.

Jag har tolkat intervju svaren med hjälp av bland annat Meads tankar om jaget och den generaliserande andre och Tönnies Gemeinschaft – Gesellschaft.

2.5 Redovisning av observationsmomentet

I det här avsnittet kommer jag att redovisa vad som har framkommit under observationsmomentet. Jag kommer i korta drag att redovisa för vilken slags information som har förmedlats, men även hur interaktionen mellan deltagare och informatörer har sett ut.

Center För Asylsökande ligger på Fagerstagatan, ett stenkast från Nobelvägen och med Möllevångstorget på bekvämt gångavstånd. Lokalerna är diskret belägna inne på en gård, där de samsas med några andra verksamheter om utrymmet. Lokalerna var vid mitt besök enkelt inredda, och det var mycket ”skolkänsla” över rummen, med lysrörsbelysning och kala väggar. Det utrymme som CFA hade till sitt förfogande bestod av ett par kontorsrum, ett lektrum där de som skulle delta i undervisning kunde lämna sina barn, ett fikarum, ett konferensrum samt ett undervisningsrum. Jag noterade att den centrala mötesplatsen utgjordes av soffgruppen utanför fikarummet. Den bestod av en gul soffa, fem svarta skinnfåtöljer och ett vitmålat soffbord. När jag kom till CFA den första dagen välkomnades jag av projektledaren, som jag tidigare hade haft telefonkontakt med. Hon presenterade mig för dem som skulle stå för måndagens undervisning – en man och en kvinna från Migrationsverket. De berättade för mig att de brukade komma till CFA varannan måndag för att undervisa i introduktionsklassen (som hålls varannan vecka). I den lilla soffgruppen satt vid min ankomst tre av de blivande deltagarna. Dessa tre män plus en man och en kvinna som kom litet för sent till lektionen utgjorde denna veckas deltagargrupp.

När klockan hade överskridit nio vallades jag tillsammans med deltagarna in i rum fyra, där lektionen skulle komma att hållas. Rummet var cirka 20 kvadratmeter stort, och målat i en ljus gul nyans. Längs med ena kortsidan fanns en kateder, en vit tavla och ett blädderblock. Den andra kortsidan täcktes av fönster som vette mot en kyrka och en park. Bänkarna var möblerade i formen av ett u. I ena hörnan stod en ensam växt och gjorde så gott den kunde för att sprida hemtrevlighet i rummet. I rum fyra befann sig nu följande personer: de två informatörerna, en arabisktalande tolk, tre tystlåtna och dämpade asylsökande samt jag. Jag försökte placera mig så diskret jag kunde, i ena hörnan, vid fönstret. Detta var en position som

jag behöll resten av veckan. Deltagarna tryckte i sin tur ihop sig längs med ena långsidan, medan tolken satte sig mitt emot dem. Dessa placeringar såg likartade ut under resten av veckan. Informatören inledde den första dagen med några minuters kallprat. Han försökte skämta lite med de spända männen, för att lätta upp situationen något och försöka skapa förtroende gissade jag. Samtliga informatörer som följde under veckan var noga med att betona att deltagarna när som helst var välkomna att avbryta och ställa frågor. Några informatörer hänvisade även till CFA:s hemsida, i fall det i efterhand skulle uppstå frågor.

Den första dagen kom att handla om asylprocessen – hur den går till och vart deltagarna ska vända sig när de har frågor. Deltagarna satt hela lektionen igenom tysta och föreföll lyssna koncentrerat på vad som sades. Framför sig på bänkarna hade de sina LMA – kort.

Informatören berättade att den siffra som står på kortet är mycket viktig, då den representerar ärendets nummer, vilket i sin tur bevisar att dess ägare har tillstånd att vara i Sverige under den tid som utredning pågår. Informatören skrev därefter på tavlan upp olika adresser till ställen dit deltagarna uppmanades att vända sig till vid eventuella frågor eller problem.

Männen tilldelades även varsitt papper med namn på respektives OV - handläggare på mottagningsenheten, Migrationsverket. Informatören sade uppriktigt till deltagarna som det var, att det troligaste var att de skulle komma att få avslag på sin asylansökan. Han informerade om att man i dessa fall har möjlighet att få juridiskt biträde, och att man kan överklaga beslutet. Han betonade även att den asylsökande när som helst har möjlighet att ta tillbaka sin ansökan och återvända till hemlandet. Han pratade också om de krav som ställs på en asylsökande - bland annat att hon ska hålla sig tillgänglig, uppge korrekt namn och telefonnummer till myndigheterna samt att hon måste delta i SFI-undervisning.

Den andra dagens undervisning handlade om praktik och arbetsmarknad. Först ut av informatörerna var en av Migrationsverkets OV – handläggare. Det uppstod en lite märklig situation då hon var arabisktalande och därför egentligen inte behövde någon tolk. Hon valde ändå, snällt nog, att ge sin lektion på svenska för att jag skulle förstå. Informatören påpekade att det är en lagstadgad rättighet för asylsökande att snarast möjligt komma i någon form av sysselsättning. Hon informerade bland annat om att man varje onsdag hade öppen mottagning på en skola i Malmö, dit deltagarna inbjöds att komma om frågor skulle uppstå eller ifall de skulle vilja diskutera någonting. Hon berättade även att det varannan onsdag fanns personal från Migrationsverket på plats på CFA, vilkas uppgift var att hjälpa de asylsökande. Efter pausen denna andra dag tog en annan informatör vid. Han kom från Arbetsförmedlingen, och

pratade om hur sysselsättningen för befolkningen såg ut i Malmö Stad. Han fortsatte sedan att prata en ganska så lång stund om hur arbetsmarknaden såg ut för olika yrken.

Den tredje dagen handlade om hälsa och sjukvård. Det första som hände var att tolken presenterade sig. Jag noterade att hon var den första av tolkarna som påpekade att hon hade tystnadsplikt. Den som var först ut att föreläsa i dag var en sköterska från Flyktinghälsan. Hon berättade om Flyktinghälsans arbetsuppgifter. Dagens första skratt kom när den kvinnliga deltagaren sade ”tack” på svenska. Efter pausen antrade två läkare klassrummet. Problem uppstod nu eftersom tolken vanligtvis inte brukade vara med vid denna lektion, då båda männen pratade arabiska. De erbjöd mig dock att de kunde visa overhead på svenska medan de hade genomgång på arabiska. Jag blev inte riktigt klok på om de brukade göra så eller om det var en specialare på grund av att jag var med. Läkarna informerade om olika nummer man kan ringa om vid olika problem med hälsan. De berättade också om vilka rättigheter och skyldigheter man har som asylsökande. Vid informationen om de asylsökandes rättigheter noterade jag att flera deltagare antecknade, vilket inte hörde till vanligheterna.

Den fjärde dagen handlade om det svenska samhället och dess historia. Informatören var en man från Malmö stad invandrarservice. I samband med att han berättade om den svenska kungen uppstod en diskussion om i vilken utsträckning som denne har någon makt. Informatören och deltagarna visade sig vara överrens om att det nog är stor skillnad på Sveriges och Saudiarabiens kung, varpå alla skrattade. Överhuvudtaget upplevde jag att stämningen blev bättre ju mer av veckan som gick. Då och då under veckan kom aktörer som samarbetar med Migrationsverket i detta projekt in och informerade om diverse aktiviteter och sysselsättningar som kunde tänkas vara av relevans för deltagarna. Det handlade bland annat om en gratis teatervisning på arabiska, museum – besök, fika tillsammans med andra asylsökande, samt SFI – undervisning. Vid dessa tillfällen verkade deltagarna intresserade, och antecknade och ställde generellt sett mer frågor än under den övriga undervisningen.

Jag har ovan redovisat i korthet vad som hände under introduktionsveckan. Det jag framförallt lade märke till var att informatörerna var noga med att påpeka att deltagarna när som helst fick ställa frågor, samt att stämningen blev mer uppsluppen ju mer av veckan som gick. Det här är några av de ämnen som jag kommer att gå närmare in på i analysen.

2.6 Analys av observationsmomentet

Jag avser att nedan analysera de iakttagelser jag har gjort under mina observationer. Jag kommer även att vid de tillfällen som ges att knyta an det jag här sett med vad som har framkommit under intervjuerna. Jag kommer att försöka att hålla mig så objektiv som möjligt i mina bedömningar, även om själva metoden förutsätter att jag i än högre grad än vid intervjuer gör tolkningar av situationen, vilka aldrig kan bli helt och hållet objektiva. En del av de observationer jag har gjort kan inte direkt knytas till syftet med undersökningen. Jag har dock valt att ändå redovisa dessa då jag tror att de kan bidra till förståelsen av intervjupersonerna, och av de krockar som oundvikligen sker då två kulturer möts.

Under lektionerna hamnade jag längs med den långsida som deltagarna också visade sig föredra. Därför blev det tyvärr så att jag inte såg dem framifrån, och därmed i viss mån har gått miste om minspel och ansiktsuttryck som kan ha varit informativa. Tyvärr hade jag dock inga valmöjligheter vad gäller placering, då tidigare nämnda växt blockerade den andra hörnan. Å andra sidan satt deltagarna aldrig helt och hållet med ryggen mot mig, utan jag kunde alltid i viss utsträckning se deras profiler, vilket visade sig räcka ganska bra det med. Mitt intryck var att deltagarna tyckte att informatörerna överlag var trevliga och att de uppskattade den skämtsamma stämning som ofta rådde i lokalen. Deltagarna uppgav som vi sett i samband med intervjuerna att de upplevde att informatörerna var lyhörda och öppna för frågor. Detta var även intrycket som jag fick under observationerna. Jag upplevde som sagt att stämningen i klassen steg allteftersom veckan gick. Skratten och leendena var betydligt vanligare förekommande på torsdagen än på måndagen, vilket antagligen berodde på att deltagarna i början var osäkra och nervösa inför det nya, och dessutom inte kände varandra. Det blev även vanligare mot slutet av veckan att deltagarna frågade saker, och gav sig in i diskussioner med informatören. Mina intryck stämmer väl överrens med vad deltagarna själva uppgav under intervjuerna, att de kände att de var en öppen atmosfär i klassrummet, att informationen de fick var matnyttig och att de kände sig respekterade. Enligt Meads tankegångar skulle det kunna vara så att i takt med att veckan gick så blev deltagarna mer och mer bekanta med de regler och symboler som gäller i Sverige. Och när de förstått vad som var okej att göra började de också i allt större utsträckning att ”delta i spelreglerna”. Efter att den

första månaden, som vi sett i intervjuerna, ha fått nästintill obefintlig individuell information så vidgades plötsligt intresset för varje enskild individ. Det kan också tänkas ha uppstått en kedjereaktion på så vis att när en började ställa frågor så följde resten efter, vilket i sin tur sannolikt påverkade informatörerna att agera på ett visst sätt. Mead menar ju att stimuli och respons är den centrala mekanismen i mänsklig kommunikation. Han uttrycker sig såhär; *"I konversationen med gester framkallar det vi säger en viss respons hos den andra och det i sin tur förändrar vårt eget handlande, så att vi skiftar från det vi började att göra, på grund av det svar den andre ger"* (Mead, 1976, s.112). Jag tolkar det som att det som hände under veckan var att ett gemensamt me skapades hos deltagarna. Detta kan både tänkas bero dels på att deltagarna hade behov av den samhörighet som följer av en sådan process, dels på att det för en myndighet som troligtvis i hög grad styrs av instrumentellt tänkande är lättare att kontrollera en enhetlig grupp än fem stycken dynamiska och oberäkneliga I. Därför ligger det även i myndighetens intresse att detta me uppstår. Som vi tidigare sett ansåg Said att han hade fått för litet information om sitt individuella asylärende. Efter att ha deltagit i introduktionsveckan kan jag personligen ha förståelse för detta. Ämnet avhandlades visserligen, dock på en mycket generell nivå – en vad man kan kalla me – nivå. Vad deltagarna vill veta är rimligen vad som väntar dem personligen, d.v.s. de är snarare ute efter information på I – nivå.

Förseningar var ett vanligt förekommande inslag under introduktionsveckan. Deltagarna kunde komma mellan fem minuter och en timme efter utsatt tid. Anledningarna skiljde sig åt, men vid alla tillfällen var informatörerna noga med att påpeka att det i Sverige är mycket viktigt att man kommer i tid. Jag själv reagerade rent instinktivt på förseningarna, eftersom det sitter i ryggmärgen på mig, och många svenskar med mig tror jag, att man kommer i tid. Gör man inte det tyder detta på brist på respekt gentemot dem som man stämt träff med. Dock är det ju så att många andra länder har ett betydligt mer avslappnat förhållande till tidsbegreppet. När sådana här kulturkrockar uppstår är det viktigt att komma ihåg att de är just det – kulturkrockar, och inte någonting annat än resultatet av två olika sätt att se på saken. Gudykunst och Kim uttrycker det såhär; *"The tendency to make judgments according to our own standards is natural, but it hinders our understanding of other cultures and the patterns of communication used in those cultures. Becoming more culturally relativistic, in contrast, can be conducive to understanding"* (Gudykunst & Kim, 2003, s.4). Författarna menar dock att min reaktion på deltagarnas beteende är fullt normal. Vi människor är nämligen programmerade till att tänka, känna och bete oss som om alla som inte följer gängse

beteendemönster uppträder konstigt, opassande, oansvarigt eller underlägset. I det här avseendet, menar författarna, bär vi alla på en naturlig fallenhet för etnocentrism (Gudykunst & Kim, 2003). Efter att ha genomfört intervjuerna har jag förstått att förseningarna inte alls var ett tecken på ointresse, då alla sade sig vara positivt inställda till introduktionsveckan.

En sak som förvånade mig var att knappt en enda anteckning ägde rum under hela veckan. Deltagarna satt och stirrade rakt fram, utan att göra minsta ansats till att notera skriftligen vad informatören sade. Detta var en ovan situation för mig, eftersom jag är van vid att sitta på föreläsningar där samtliga studenter skriver så att pennan glöder, inte sällan på bekostnad av att man hör allt som personen framme vid katedern säger. Jag tolkade deltagarnas beteende som ett tecken på ointresse, och kanske även en smula ignorans gentemot informatören. Jag passade därför under en av mina intervjuer på att fråga en av deltagarna hur det kom sig att han inte hade fört några anteckningar, varpå han såg förvånat på mig och förklarade, som om det vore den självklaraste saken i världen, att han prioriterade att koncentrera sig på att lyssna. Vad gäller de två föregående exemplen kan man se att det svenska samhället ännu inte hade integrerats i deltagarnas me, utan att de utgick ifrån det me som de hade med sig från sitt hemland. Detta yttrade sig på så vis att de inte tog de saker som i Sverige utgör norm som självklara. Det var också uppenbart att informatörerna var ivriga att åstadkomma förändringar i deltagarnas me, då de vid upprepade tillfällen delade ut papper och penna, samt som jag tidigare har visat gång på gång betonade betydelsen av att komma i tid.

På rasterna, särskilt i början av veckan, var det mest informatörerna, jag och tolkarna som pratade. Jag reflekterade över att deltagarna knappt sade någonting, varken till mig, informatörerna eller till varandra. Jag kände mig vid dessa tillfällen angelägen om att försöka bidra till att det inte uppstod en känsla av ”vi” och ”dem” i fikarummet. D.v.s. jag ville inte att det skulle bli så att jag, informatörerna och tolken samlades i en hörna och samtalade, medan deltagarna höll sig på sin kant. Jag tror att det är viktigt att tänka på att man sänder ut signaler även utanför lektionstid, och att detta faktiskt också påverkar undervisningen och förtroendet mellan informatör och elever; *”Many intercultural misunderstandings, in fact, are due to the unintentional behavior of a person from one culture being perceived, interpreted, and reacted to by a person from another culture. In other words, behavior that was not meant to communicate was interpreted by another person and influenced the messages that person sent”* (Gudykunst & Kim, 2003 s.11). I egenskap av den generaliserande andre tror jag att det är viktigt att man klargör att deltagarna är betydelsefulla som individer och inte bara som

ännu en asylsökande som myndigheterna är skyldiga att hjälpa. Det kändes som att även informatörerna hade reflekterat över detta, för trots att verbal kommunikation inte alltid förekom så distanserade de sig aldrig från deltagarna rent fysiskt. Vi satt alla på samma ställe, och kommunicerade i minst lika hög grad med hjälp av minspel. För mig kändes det aldrig som att deltagarna var uteslutna ur gemenskapen, vilket ingen heller gav uttryck för att de hade känt i intervjuaren. Mot slutet av veckan blev särskilt de tre ensamstående männen mer uppslupna. De pratade med varandra och till och med skrattade. Jag tyckte mig urskilja ett par namn i deras konversation, som fick mig att misstänka vad det var som de hade så roligt åt. Namnen var Ronaldinho och Ibrahimovic. Mead menar att individen tenderar att söka efter någonting hos den andre som stödjer henne i hennes egen upplevelse, vilket ovan beskrivna händelser kan tänkas exemplifiera. Männen fann ju här ett gemensamt glädjeämne mitt i den förvirrande och osäkra situation de hamnat i.

Jag, som lyckligtvis inte är bekant med den hårda verklighet som dessa asylsökande för närvarande lever i, reagerade över den bitvis hårda retoriken i lektionen om asylprocessen. Detta ska inte uppfattas som kritik mot informatören, utan beror snarare på budskapet och andemeningen i lektionen. Jag fick en känsla av att de asylsökande betraktades som ett problem snarare än som en resurs för samhället. Slavnic menar att de stater där Genèvekonventionen gäller (bl.a. Sverige) uppenbart prioriterar nationella intressen och nationell suveränitet på bekostnad av solidaritet och humanitära målsättningar. Detta, menar han, kan de göra i godan ro, eftersom en av den internationella rättens centrala principer är staternas suveräna rätt till kontroll över de egna gränserna (Slavnic, 2000). Detta speglar litet grand intrycket som jag fick; att vi hjälper de asylsökande eftersom det är vår plikt, men vi kommer alltid att sträva efter att vid den första chans vi får skicka tillbaka dem dit de kom ifrån; ”*i stället för att se till att tillförsäkra flyktingar en fristad, försöker man att med olika åtgärder ’normalisera’ läget i deras hemländer. Därmed skapas förutsättningar för ’frivilligt återvändande’, flyktingarna åker till de platser de egentligen hör hemma och det internationella statsystemets normalitet rekonstrueras på det mest naturliga viset*” (Slavnic, 2000, s. 85). Det samhälle som Slavnic här beskriver påminner om det instrumentella samhället, där en individ inte hjälper en annan såvida hon inte har någon personlig vinning i det. Intervjupersonerna föreföll dock inte ha fått någon känsla av att inte vara önskvärda, vilket tyder antingen på att jag är överkänslig eller att de inte såg eller ville se denna sida av myntet. Det skulle ju också kunna vara så att intervjupersonerna inte hade tagit illa vid sig på grund av att de själva var av uppfattningen att de måste bidra till samhället för att vinna

acceptans, att denna inställning återfanns i deras I. En annan förklaring är att de inte tog åt sig eftersom de helt enkelt inte identifierade sig med den bild som målades upp av dem som grupp under introduktionen. Att intervjupersonerna gav intrycket av att vara ivriga att komma i sysselsättning kan tolkas antingen som att de tänkte i banor som härrör till Gesellschaft, d.v.s. att egoistiska motiv låg bakom, eller så kan deras uttalanden kopplas till Gemeinschaft, där deras uttalanden gav uttryck för att de kände att de ville bidra till samhället. En kombination av dessa motiv är naturligtvis också möjlig.

I en diskussion under introduktionsveckan påpekade Muhammed att det irakiska samhället är uppbyggt på ett helt annat sätt än det svenska, varpå han fick medhåll från övriga deltagare. Han menade exempelvis att man i Irak inte behöver gå till en särskild vårdcentral för att få sjukvård utan man kan vända sig vart som helst. Man behöver heller inte förbereda och planera in allting så pass minutiöst som man gärna gör i Sverige. Jag uppfattade det som att han menade att behöver man hjälp i Irak så får man det också, även om man inte råkar stå först i kön. Detta tyder på att Muhammed i det här avseendet upplevde en krock mellan de två olika typerna av samhällen som finns, d.v.s. Gemeinschaft och Gesellschaft. Gesellschaft representeras i det här fallet av regelstyrda svenska myndigheter, medan Gemeinschaft representeras av gemenskap och ovillkorad hjälpsamhet. I ett samhälle som präglas av Gesellschaft är det individens bästa som gäller – den som har stått längst i kö får därmed hjälp först. Ingen annan lösning skulle vara möjlig då detta skulle väcka protester hos övriga medborgare. I Gemeinschaft däremot är det samhällets bästa som gäller. Här resonerar man på så vis att den som för tillfället är i störst behov av hjälp ska prioriteras då det gynnar samhället att alla dess medborgare är välmående. Är man van vid att den generaliserande andre ser en som en betydelsefull person vars bidrag till samhället är viktigt kan det förstås vara påfrestande att hamna i en situation där du inte är viktig så länge du inte har någonting att erbjuda som gynnar en annan individ. Ditt me utsätts i denna situation för påfrestningar som du inte är van vid.

I föregående avsnitt har jag ägnat mig åt att analysera mina observationer, samt att i den mån det varit möjligt knyta an dessa slutsatser till vad jag funnit i samband med intervjuerna. Jag ser det som att observationsmomentets uppgift har varit att ge undersökningens verklighetsanknytning ytterligare en dimension, samt att styrka alternativt nyansera eller ifrågasätta den bild som har framkommit under intervjuerna.

3. Avslutning

3.1 Sammanfattning av undersökningens resultat

Den första av de huvudfrågor jag ställde i början av uppsatsen var hur nyanlända asylsökande upplever den information och det bemötande som de har fått av svenska myndigheter under sin första månad i Sverige. Den andra huvudfrågan handlade om hur dessa upplevelser kan förstås. Jag kommer att ägna följande avsnitt åt att sammanfatta de resultat som undersökningen har bidragit till.

Intervjupersonerna har upplevt både ett positivt bemötande och att de har fått nyttig information. Vad gällde bemötandet uppgav samtliga att de kände att de hade blivit mottagna med vänlighet och respekt. Däremot var det några av intervjupersonerna som menade att de inte vetat vart de skulle vända sig vid eventuella problem under den första månaden. Ali uppgav att han hade behövt stöd i form av psykologkontakt. Han menade vidare att han hade efterfrågat detta, men inte blivit hörsammad. Hussein uppgav att det var en del av informationen under introduktionsveckan som han inte hade förstått. Said tyckte sig ha fått för lite information om asylprocessen och om hans ärendes gång. I ingen av ovan nämnda situationer var det dock någon som talade om detta för informatörerna eller övriga ansvariga. Detta trots att jag under mina observationer noterade att samtliga informatörer var noga med att påpeka att deltagarna var välkomna att när som helst ställa frågor eller komma med förslag och invändningar. Jag har diskuterat om intervjupersonernas tystnad kan bero på att de resonerade instrumentellt, d.v.s. att de var rädda att bli bestraffade om de gav sig på att kritisera auktoriteten. Intervjupersonerna var positivt inställda till CFA. Två av dem uppgav att de kände sig trygga där och hellre skulle vända sig dit än direkt till Migrationsverket om de fick problem. Samtliga intervjupersoner tyckte också att det kändes bra att få träffa landsmän under introduktionsveckan. Dessa svar har jag tolkat som att intervjupersonerna strävade efter en Gemeinschaft - anda. I en myndighetsprocess som präglas av instrumentella och institutionella resonemang har det känts bra och tryggt att träffa andra människor med ungefär samma bakgrund, som talar samma språk, och som inte begär någonting av en. Mitt intryck var att ett gemensamt me skapades i gruppen under veckan. Även informatörerna menar jag bidrog till denna process på så vis att alla deltagare behandlades efter samma mall. Jag har

även diskuterat problematiken med att intervjupersonerna i många avseenden tycktes sträva efter Gemeinschaft, medan myndigheterna i egenskap av regelstyrd organisation i de flesta avseenden resonerar instrumentellt, d.v.s. i enlighet med Gesellschaft.

Jag har diskuterat om det skulle kunna vara så att intervjupersonerna på grund av att de varit en så pass kort tid i landet inte har vetat riktigt vad de kan och bör förvänta sig av svenska myndigheter. Detta skulle kunna vara en av anledningarna till att de uppgav sig vara nöjda trots att flera av dem hade saknat en eller flera saker under den första månaden. Jag har också diskuterat möjligheten att mina intervjuresultat kan ge uttryck för en jag - konflikt inom intervjupersonerna. Det ena jaget har här den utgångspunkt som jag har nämnt ovan, att man bör akta sig för att kritisera auktoriteter, medan det andra bär på kritik. Jag har också diskuterat om det kan vara så att deltagarna vid intervjutillfällena befann sig i en så kallad överkompenseringsfas, där de var så tacksamma över att bli mottagna i det nya landet att de inte ännu hade förmågan att på ett realistiskt sätt se helheten, inklusive de svenska myndigheternas brister.

Slutligen kan nämnas att den lektion som samtliga intervjupersoner bedömde som allra viktigast var den som handlade om arbete och praktik. De menade också att vad de hoppades skulle hända inom en snar framtid var att de skulle komma igång med arbete/ praktik eller studier. Muhammed menade att detta var viktigt eftersom arbete fick honom att känna att ha hade ett värde som människa. Dessa tankar kan kopplas samman med Gesellschaft, då det var primärt i syfte att öka sitt personliga välmående i motsats till samhällets, som Muhammed var angelägen om att komma i sysselsättning. Jag fick dock även intryck av att Muhammed såväl som övriga intervjupersoner resonerade i enighet med Gemeinschaft på så vis att de menade att de blivit väl bemötta i Sverige, och därför var angelägna om att ge någonting tillbaka till samhället. Som jag har försökt illustrera så är verkligheten inte så enkel att en individ kan kopplas till en enda samhällstyp. Intervjupersonerna har samtliga med sina uttalanden och beteenden representerat både Gemeinschaft och Gesellschaft, dock i olika grader från person till person. Jag har i samband med det empiriska arbetet sett hur de två systemen ibland har kommit i konflikt med varandra. I några fall har jag bevittnat hur en viss sorts tänkande har stått i vägen för individen. Som exempel på detta kan nämnas Hussein; När han inte vågade säga vissa saker inför övriga deltagare gick han på grund av sitt instrumentella resonemang miste om information som han personligen skulle kunna tänkas ha haft nytta av.

3.2 Slutdiskussion

Nedan kommer jag att redovisa några av de tankar som har väckts hos mig under arbetets gång. Några delar av mina resonemang kan inte direkt kopplas till mitt syfte, utan utgörs av mina personliga tankar om hur bemötandet av asylsökande eventuellt skulle kunna förbättras i framtiden. Jag har valt att ändå ge utrymme för dessa funderingar då jag tror att de kan bidra till vidare funderingar inom ämnet hos läsaren. Detta är i alla fall min förhoppning.

Jag har med hjälp av Tönnies och Mead gjort en ansats till att gräva djupare både i frågorna hur och varför mina intervjupersoner har upplevt sin situation som de gjort. Ett av de dominerande intrycken som jag bär med mig från mina fältstudier är bilden av intervjupersonerna som vilsna. Jag fick intrycket av att de inte riktigt kände att de hörde hemma varken i sitt nya land eller i det samhälle de lämnat. En annan bild som har etsat sig fast på min näthinna är den av de asylsökande som optimistiska inför framtiden; De trodde alla att de skulle få stanna i Sverige. Jag vill hävda att det finns en problematik i att så mycket av informationen har handlat om hur livet kan komma att se ut i Sverige, och så lite har handlat om ett eventuellt återvändande. Detta förefaller ha gett de asylsökande en skev bild av hur läget ser ut. Jag tror personligen att det hade varit bättre för de asylsökande att de redan från första dagen i Sverige delgavs vad som var den mest sannolika utgången av deras ansökan, och att de på ett så tidigt stadium som möjligt började förberedas på ett eventuellt återvändande. Det är givetvis inte säkert att de skulle komma att få ett avslag, men som jag tidigare har visat säger statistiken att det är den troligaste utgången.

När jag planerade min undersökning måste det sägas att jag trodde att mina intryck från observationsmomentet skulle stämma bättre överrens med intervjuresultaten än vad som var fallet. Det har av min avhandling framgått att jag tolkade deltagarnas beteenden som att de var mer negativt inställda till introduktionsveckan än vad som verkligen var fallet. Hade jag inte genomfört några intervjuer hade jag sannolikt lämnat CFA i tron att deltagarna inte var alltför nöjda med den information de fått under introduktionsveckan. Hade jag å andra sidan skippat observationen så hade jag inte lärt mig att min tolkning av en situation kan vara mer eller mindre felaktig, vilket har varit en nyttig lektion för mig personligen. Dessutom så hade jag exempelvis inte kunnat relatera det som Said sade om att han ville ha mer information om asylprocessen till det jag själv hade bevittnat sagts och gjorts under lektionerna. Inte heller

hade jag kunnat göra noteringen att deltagarna trots att de upplevde att klimatet i klassrummet var öppet och att de kände att de kunde ställa frågor ändå var osedvanligt tysta under lektionerna. Det ska dock sägas att nackdelen med ovan nämnda dissonans mellan resultaten av de olika metoderna är att det inte direkt har underlättat för mig att dra gemensamma slutsatser. Jag reagerade exempelvis, vilket jag tidigare nämnt, på att informatörerna så pass öppet och ogenerat demonstrerade sin misstänksamhet mot deltagarna. För mig var storebrorsmentaliteten i situationen så uppenbar. Eftersom ingen av intervjupersonerna verkade ha reagerat på detta blev jag dock tvungen att fråga mig vad det var som gjorde att jag reagerade så starkt medan de andra inte gjorde det. Efter mycket funderande kom jag fram till att nyanlända asylsökande befinner sig i en situation som jag omöjligen kan föreställa mig. För många av dem som kanske har lärt sig att det enda sättet att överleva och slippa bli tillbakaskickade till sitt hemland är att ljuga för myndigheterna ter sig det som sades under introduktionen inte alls lika självklart som det gjorde för mig. Det är vid närmare eftertanke inte svårt att föreställa sig att jag, försatt i den situation som deltagarna befann sig i, skulle ljuga mig blå inför allt och alla i det fall jag trodde att det skulle hjälpa mig och min familj att få stanna i landet. Å andra sidan skulle det även kunna vara så att intervjupersonerna helt enkelt inte identifierade sig med den bild som gavs av asylsökande som grupp, och att detta var anledningen till att de inte tog illa vid sig. Mead menar att två individer inte kommer att förstå varandra om de inte använder sig av samma symboler, och kanske är det just detta som jag precis har exemplifierat. Jag blev förolämpad å deltagarnas vägnar eftersom jag, utifrån de symboler jag använder mig av, uppfattade det som sades som nedlåtande. De å andra sidan hade sina symboler att utgå ifrån, och uppfattade det som sades på ett annat vis

När jag gick in i det här projektet hade jag olika tankar om vad jag skulle få för resultat i min undersökning. Så här i efterhand kan jag se att några av dessa teorier stämde, medan andra helt och hållet har fått revideras. Bland annat trodde jag att intervjupersonerna skulle ha mycket, både positivt och negativt, att säga. Jag tänkte att de kanske skulle tycka att det var skönt att det kom någon ”utifrån” som ville lyssna på vad de hade att säga, någon att ”prata av sig” på. Som jag har visat blev detta dock inte fallet. Jag har också funderat över vad anledningen kan vara till att jag fick odelat positiva svar angående hur intervjupersonerna upplevde sig bemötta av myndigheterna. Jag hade nog själv trott att myndigheterna skulle få sig en släng både av ris och ros. Särskilt med tanke på hur frekvent media i dessa dagar rapporterar om diverse missförhållanden i den svenska flyktingpolitiken. Jag tror att jag om jag hade ställt samma frågor till deltagarna om ett halvår, när de fått mer erfarenheter av

svenska myndigheter och det svenska samhället, hade fått helt andra svar. Detta ser jag dock inte som ett misslyckande med min undersökning, eftersom de asylsökandes första upplevelser av landet också är viktig. Många får avslag på sin ansökan i ett relativt tidigt stadium, och tvingas kanske att lämna landet innan denna första fas har gått över. Då blir det denna bild de tar med sig tillbaka till hemlandet och bär med sig genom livet – en bild av svenska myndigheter som respekterade dem och som ville deras bästa.

Ett genomgående tema i de intervjusvar som jag har fått är sökandet efter trygghet och stabilitet i livet. Det de fyra männen ville var helt enkelt att allting skulle återgå till det normala. De ville ha tillbaka det liv som de hade innan det blev oroligt i deras hemland. Den enda skillnaden var att de nu tänkte sig en framtid på dessa villkor i Sverige. Jag vill låta en av mina intervjupersoner, Muhammed, säga de avslutande orden i denna uppsats. Orden utgör en talande sammanfattning av hur männen tänkte på sin framtid, en framtid som ingen av dem hade någon som helst kännedom om. De lyder; *”Inshala!...om Gud vill får jag stanna...”*

Källförteckning

Internet

www.cfa-malmo.se (051104).

www.migrationsverket.se (051104).

www.integrationsverket.se/upload/NKI2005.pdf. (051120).

<http://rixlex.riksdagen.se> (051124).

Broschyr utgiven av Malmö stad, Serviceförvaltningen: ”*Lokal överenskommelse för samverkan i introduktionen av asylsökande, flyktingar och andra invandrare i Malmö stad*”.

Litteratur

Ahmadi, Nader (2000), ”Kulturell identitet i gungning” i Allwood, Carl Martin och Franzén, Elsie C, *Tvärkulturella möten – Grundbok för psykologer och socialarbetare*, Falkenberg, Bokförlaget Natur och Kultur.

Angelöw, Bosse, Jonsson, Thom (2000), *Introduktion till socialpsykologi*, Lund, Studentlitteratur.

Bustos, Enrique, Björkqvist, Gunilla (1996), *Traumatiserade flyktingar och mottagningsprocessen i de Nordiska länderna*, Köpenhamn, Nordisk Ministerråd.

Einarsson, Charlotta, Chiriac, Hammar, Eva (2002), *Gruppobservationer – teori och praktik*, Lund, Studentlitteratur.

Eitinger, Leo (1984), ”Flyktingskapets psykiska och psykologiska följder” i Eriksson, Lars – Gunnar, red., *Att ta emot flyktingar – en antologi om flyktingar och flyktingmottagning, del 1*, Norrköping, Statens Invandrarverk.

Franzén, Elsie C (2001), *Att bryta upp och byta land*, Falun, Bokförlaget Natur och Kultur.

Gilje, Nils, Grimen, Harald (1992), *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Uddevalla, MediaPrint i Uddevalla AB.

Gudykunst, William B, Kim, Young Yun (2003), *Communicating with strangers*, New York, Quebecor World Fairfield Inc, fourth edition.

Halvorsen, Knut (1992), *Samhällsvetenskaplig metod*, Lund, Studentlitteratur.

Hammar, Tomas (1985), "Varför är det så få som protesterar?" i Öberg, Kjell, Bergman, Erland, Swedin, Bo, *Att leva med mångfalden – en antologi från diskrimineringsutredningen*, Helsingborg, Schmidts Boktryckeri AB, andra omarbetade upplagan.

Hilte, Mats (2001), *PM för uppsatsskrivare*, Socialhögskolan, Lunds Universitet.

Hofstede, Geert (1991), *Organisationer och kulturer – om interkulturell förståelse*, Lund, Studentlitteratur.

Holme, Magne, Idar, Solvang, Krohn, Bernt (1996), *Forskningsmetodik – om kvalitativa och kvantitativa metoder*, Oslo, TANO A.S, tredje upplagan.

Kristal – Andersson, Binnie (1984), "Mot förståelse av flyktingens inre värld" i Eriksson, Lars – Gunnar, red., *Att ta emot flyktingar – en antologi om flyktingar och flyktingmottagning, del 1*, Norrköping, Statens Invandrarverk.

Mead, H., George (1976), *Medvetandet, jaget och samhället*, Kalmar, Östra Smålands Tryckeri AB.

Nyberg, Eva (2000), "Barnfamiljers migration – uppbrott och förändring" i Allwood, Carl Martin och Franzén, Elsie C, *Tvärkulturella möten – Grundbok för psykologer och socialarbetare*, Falkenberg, Bokförlaget Natur och Kultur.

Slavnic, Zoran (2000), *Existens och temporalitet – Om det samtida flyktingsskapets komplexitet*, Umeå universitet, Umeå universitets tryckeri.

Stenström, Erik (2003), *EG – rätten och mottagandet av asylsökande – betänkande av utredningen om mottagandevillkor för asylsökande*, Statens Offentliga Utredningar 2003:89, Stockholm, Edita Norstedts Tryckeri AB.

Svensson, Per – Gunnar, Starrin, Bengt (1996), *Kvalitativa studier i teori och praktik*, Lund, Studentlitteratur.

Tönnies, Ferdinand (2001), *Community and Civil Society*, Cambridge, University Press.

Intervjuguide (bilaga 1)

- * For how long have you been in Sweden/ Malmö?

- * Where/ how do you live right now? (How does that work?)

- * Have you received any information besides the one you´ve been given during the introduction week? If yes, from hwo?

- * In what way were you informed about the introduction week?

- * Are you satisfied with what you´ve learned during the introduction week?

- * One of the translators informed about her professional secrecy, while others didn´t. Did that influence you in any way?

- * Do you think that it could have been more or less of any of the given information during the introduction?

- * Did you understand everything that was said during the introduction?

- * Are you satisfied with the level of the information during the introduction week?

- * Do you feel that the people responsible for the introduction have listened to you and paid attention to your thoughts and opinions?

- * What do you think is most important for refugees´ integration into society?

- * Do you feel that swedish authorities and others responsible have respected you this past month?

- * Do you know what is going to happen next?

- * What do you feel is the most important thing for you right now?

- * How do you think that the cooperation between swedish organisations and authorities responsible work?

- * Do you know where to turn in case of physical or psychological problems?

- * What do you hope will happen in the future?

- * How do you feel in the hands of swedish authorities and organisations responsible?

- * Do you feel welcome in Sweden?

Observationsunderlag (bilaga 2)

- Var ligger fokus i informationen?
- Hur mycket tid av introduktionen ägnas åt förberedelser inför hemresan respektive förberedelse för fortsatt boende i Sverige?
- I vilken utsträckning får deltagarna information om var de kan få psykiskt stöd och hjälp?
- Uppmuntras deltagarna att ställa frågor?
- Hur kan kontakten och kommunikationen mellan lärare och deltagare beskrivas?
- Verkar det som att alla "hänger med" i lektionen och förstår vad som sägs?
- Informeras deltagarna om vilka möjligheter de har att få individuell vägledning?
- Sker det några förändringar i kommunikationsmönstren under veckans gång?

Lagar och förordningar (bilaga 3)

Utlänningslagen (1989:529)

Enligt Utlänningslagen 1 kap 4 § ska en utomnordisk person som vistas i Sverige i mer än tre månader ha uppehållstillstånd. Upphållstillstånd får enligt 2 kap 4 § ges till en utlänning som av humanitära skäl bör få bosätta sig i Sverige. Det är enligt 2 kap 7 § i första hand Migrationsverket som beslutar om visering och uppehållstillstånd. Migrationsverket ska enligt 3 kap 6 § ange att en person är flykting i samband med att uppehållstillstånd beviljas, eller därefter (en så kallad flyktingförklaring). En utlänning som vistas i Sverige är enligt 5 kap 6 § skyldig att efter kallelse av Migrationsverket komma till verket eller myndigheten och lämna uppgifter om sin vistelse här.

Lagen om Mottagande av Asylsökande

I lagen om mottagande av asylsökande ges bestämmelser om sysselsättning för och bistånd till utlänningar som har ansökt om eller beviljats uppehållstillstånd eller uppehållstillstånd med tillfälligt skydd, enligt Utlänningslagens föreskrifter. Även de som har ansökt om uppehållstillstånd i Sverige och av särskilda skäl medgetts rätt att vistas här medan ansökan prövas omfattas (LMA, 1 §). Migrationsverket ska enligt 4 § i lämplig omfattning ge dessa människor sysselsättning genom att de får tillfälle att delta i svenskundervisning och i annan verksamhet som bidrar till att göra vistelsen meningsfull (Lag 1994:137).

Förordning om mottagande av asylsökande

Migrationsverket ska enligt 2 a §, i Förordningen om mottagande av asylsökande (1994:361) informera de utlänningar som avses i 1 § första stycket i LMA om de förmåner som finns och om vad de ska göra för att beviljas dessa. Informationen ska lämnas så snart som möjligt och inte senare än 15 dagar efter det att ansökan om uppehållstillstånd har gjorts. Informationen skall ges skriftligen och, så långt möjligt, på ett språk som de som skall ta emot informationen kan förväntas förstå. Vid behov kan informationen även lämnas muntligen. Sökande som avses i första stycket skall även informeras om förekomsten av organisationer eller grupper av personer som tillhandahåller särskild juridisk rådgivning och om organisationer som kan bistå eller informera dem ifråga om gällande mottagandevillkor, inklusive hälso- och sjukvård.